

Autori u prvom poglavlju prikazuju recepciju Sergeja Jesenjina i njegove imažinističke poetike u Hrvatskoj. S obzirom na činjenicu da je Hrvatska upravo u vrijeme najzrelijih godina pjesnikovanja ruskog pisca bila dijelom šire zajednice, u svojem su nastojanju pošli od njegove recepcije u Jugoslaviji, odnosno u Srbiji, koja je i u kritičkim osvrtima na njegove stihove i s obzirom na prijevode njegove poezije, u odnosu na Hrvatsku i ostale članice zajednice, bila izrazito aktivnija, te je upravo ta aktivnost posredno poticala jesenjinstiku i u Hrvata. No bez obzira na znatno skromniji broj hrvatskih prijevoda i njihova "kašnjenja", ti su prijevodi, uglavnom iz pera uglednih hrvatskih pjesničkih imena, traduktološki iznimno kvalitetni. U nastavku rada ističu se endogeni i egzogeni motivi koji su naveli Z. Jakšića i Đ. Žuljevića da se prihvate prevođenja Jesenjine poezije na bračku čakavicu, da bi u trećem poglavlju, na primjeru antologijski poznate pjesme *Sorokoust*, koju su uz ostalih devet pjesama Bračani u svojoj zbirci prijevoda paralelno preveli *po brāšku i po brōšku*, uputiti na povijesnu, književnu, ali i jezično-estetsku važnost i ulogu romanskih (mletačkih) elemenata u leksiku bračkih pjesnika-prevoditelja i njihovih rodnih mjesta. Isticanje prisutnih romanizama, kao sastavnih dijelova estetskog totaliteta prijevodnih verzija pjesme, prati leksička analiza ekscerpiranih jedinica te definiranje njihove daljnje i bliže etimologijske slike.

PRIMJERI FUNKCIONIRANJA ROMANIZAMA NA STILSKOJ RAZINI U ZBIRCI *JESENJIN PO BRĀŠKU I PO BRŌŠKU*. ČAKAVSKI PRIJEVODI Z. JAKŠIĆA I Đ. ŽULJEVIĆA

I. Recepcija Jesenjina u Hrvatskoj

U *Predgovoru* zbirci prijevoda pjesama Sergeja Aleksandroviča Jesenjina (1895. - 1925.), kojih su autori Bračani, pjesnik i sveučilišni profesor Zlatan Jakšić (Selca na otoku Braču, 1924. - Zadar, 2007.)¹ i bolski gospo-

¹ Biobibliografiju jednog od najuglednijih hrvatskih čakavskih pjesnika XX. stoljeća vidi u: *Hrvatski biografski leksikon*, 6, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 2005.

darstvenik i svestrani kulturni i društveni djelatnik Đuro Žuljević², Petar Šimunović navodi kako je Jesenjina u Hrvatskoj poznat i rado čitan pjesnik koji je preveden više od drugih ruskih pjesnika.³ Iako je ova tvrdnja za određen period rusko-hrvatskih književnih veza najvjerojatnije bila točna, danas je situacija poprilično drugačija. Možda upravo zbog brojnih i kvalitetnih prijevoda njegove poezije, ali i zbog manje zastupljenosti u školskom programu, novih prijevoda Jesenjina u Hrvatskoj već godinama gotovo i nema, pa bismo mogli ustvrditi da su upravo čakavski prijevodi

² **Profesor Đuro Žuljević** rodio se 10. ožujka 1930. u Bolu na otoku Braču gdje je završio osnovnu školu. Prvi razred gimnazije pohađa u krilu drevnog dominikanskog samostana u rodnom mjestu. Rat prekida njegovo školovanje koje se, po povratku iz zbjega u El Shattu (Egipat), 1945. nastavlja u Jelsi i Splitu gdje je maturirao. Nakon završene srednje škole 1947. odlazi u Beograd. Tamo upisuje Prirodno matematički fakultet - smjer meteorologija. Nakon stjecanja statusa apsoluta, Žuljević se ženi te se 1954. vraća u rodni Bol. U Splitu nastavlja obrazovanje na tamošnjoj Višoj pedagoškoj školi. Nakon što je diplomirao na grupi matematika i fizika, školovanje nadopunjuje studijem na Sarajevskom sveučilištu gdje je diplomirao na grupi geografija - geologija. Po povratku na rodni otok u Bolu i Murvici radi kao nastavnik u osnovnoj školi (od 1954. do 1968.), te aktivno, u sklopu reforme školskog sustava, priprema osnivanje Srednje škole "Bol" koju, po otvorenju 1972., kraće vrijeme i vodi. Na čelo jedne od vodećih dalmatinskih turističkih tvrtki "Zlatni rat" dolazi 1968. kada počinje njegova plodna karijera gospodarstvenika. Bilo bi predugo nabrajati sva postignuća koje je ova ugledna turistička kuća ostvarila za vrijeme njegova rukovođenja njome. No svakako je istina da je upravo u tom razdoblju Bol zauzeo poziciju jednog od najatraktivnijih turističkih centara na hrvatskom Jadranu. Nezaobilazan je njegov doprinos bolskom i bračkom kulturnom i društvenom životu. Jedan je od osnivača *Druge bračke tiskare*, te 1980. pokreće biblioteku "Broški libar" čiji je dugogodišnji glavni urednik. Za to vrijeme tiskano je čak 11 knjiga zavičajne tematike. Godine 1985., kao izravnog sljednika "Čitaonice", osnovane daleke 1897., osniva narodnu knjižnicu u Bolu. Njegova bibliografija brojem objavljenih jedinica nije velika što nikako ne utječe na njezin značaj. Opsjednut zavičajnom čakavicom na njoj i piše. Tako u vlastitom izdanju 1996. objavljuje knjigu *Dišienj za kvodar muoga đkoja* (Nacrt za sliku moga otoka), prvi cjeloviti prikaz Brača, te 1999. zajedno s akademikom Petrom Šimunovićem objavljuje svojevrsnu kulturološko-lingvističku studiju naslovljenu *U lipien jaziku di ča slaje zvoni*. Izdavač je Srednja škola "Bol". Godine 1998. u povodu pedesete godišnjice utemeljenja tvrtke "Zlatni rat" uređuje bogato opremljenu monografiju *Pedeset godina Zlatnog rata*. Osim što su mu u dva izdanja (1. izd., biblioteka "Broški libar", 1989.; 2. izd., Straža, Zagreb, 1998.) zajedno sa Zlatanom Jakšićem, izašli na bračkoj čakavici prepjevani stihovi Sergeja Jesenjina, objavio je i čakavski prepjev *Dvanaestorice* Aleksandra Aleksandrovića Bloka *Njih dvonadeste*. Pripremao je i objavljivanje prijevoda Majakovskog u čemu ga je smrt spriječila. Umro je 20. prosinca 2001. u 71. godini života.

³ Usp. ZLATAN JAKŠIĆ, ĐURO ŽULJEVIĆ, *Jesenjin po brášku i po brášku*, Predgovor napisao, pjesme akcentirao i rječnik sastavio akademik Petar Šimunović, II. dopunjeno izdanje, ed. Straža, Zagreb, 1998., str. 11.

među novijim prijevodima njegove poezije na hrvatski jezik. Osobito se to odnosi na prijevode Đure Žuljevića.⁴

Zbog posebnih političkih prilika, u kojima su Hrvati veći dio svoje povijesti proveli u različitim državama, a Jesenjin je u hrvatsku kulturu počeo ulaziti za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, njegova se recepcija ne može promatrati odvojeno od procesa u tadašnjoj državi. Tako u hrvatsku kulturu Jesenjin ulazi još za života 1921. kroz djelovanje Ljubomira Micića koji ga prevodi i popularizira u beogradskom časopisu "Zenit", čiji je i tvorac i urednik.⁵ Prvi hrvatski kritički napis posvećen u cijelosti Jesenjenu i njegovoj poeziji nalazimo 1924. kada Konstantin Rimarić-Volinskij u podlistku zagrebačkog dnevnika "Obzor" (LXV/1924., 25, I.) objavljuje članak naslovljen *Sergej Jesenjin*.⁶ U članku autora ne zanimaju samo karakteristike Jesenjinove poezije već i buran pjesnikov život koji smatra pozom, tj. *modernim načinom reklame*. Intenzivnije zanimanje za Jesenjina javlja se nakon njegove smrti. Gustav Krklec odmah prevodi njegovu krvlju napisanu predsmrtnu pjesmu *Do viđenja, družo...* koja postaje vrlo popularna i koju ubrzo nakon Krkleca na srpski jezik prevede Kiril Taranovski i Miodrag Pešić.⁷ Pod dojmom tragičnog događaja Krklec piše i svoju poznatu pjesmu *Jesenji motiv* koja je posvećena velikom ruskom imažinistu i koja počinje, u prvom stihu, njegovim prezimenom. Kako ističe Jakšić, aktivnost Gustava Krkleca koji je dugo i ustrajno radio na popularizaciji Jesenjina u Hrvatskoj, dovela je do mišljenja da je on jedan od najustrajnijih, prvi i najbolji prevoditelj Jesenjinove poezije. No iako je o Jesenjenu dosta pisao, osim spomenute pjesme, nije ga i prevodio. Krklečevi su članci o Jesenjenu uglavnom publicističke naravi. Malo se u njegovim radovima govori o njegovoj peziiji. "Krklec blistavim stilom i kozerskom spretnošću daje portret pjesnika, i to tako da ističe one epizode iz Jesenjinova života koje svojom ekstravagantnošću i neobičnošću djeluju kao senzacija", naglašava Jakšić. Posebno se Krklec bavio odnosom Jesenjina i Isidore Duncan. Fatalizam njihova odnosa, fatalizam je pjesnikova života.⁸

⁴ Radi se o prepjevima uključenim u zbirku navedenu u bilješki br. 3 ovoga rada.

⁵ ZLATAN JAKŠIĆ, *Pjesnik Sergej Jesenjin kod Srba i Hrvata (do 1960.)*, Zadar, 1964., neobjavljeni doktorat, str. 7.-10.

⁶ Ibidem, str. 11.

⁷ Ibidem, str. 16.

⁸ Ibidem, str. 21.-25.

Stanislav Šimić i Dobriša Cesarić također se bave Jesenjinom. Pišu stihove na smrt pjesnikovu, ali s prevodilačkim se radom u Hrvatskoj još uvijek ne napreduje.⁹ U godini pete obljetnice pjesnikove smrti tiskaju se i prvi prijevodi velikoga hrvatskog pjesnika Dobriše Cesarića. U "Hrvatskoj reviji" objavljuje Cesarić prijevod *Zelena frizura* (1930., br. 9), a u "Književniku" (4./1931.,152.) pjesmu *Svem živome na ovome svijetu*¹⁰. U časopisu "Luč" Rimarić Volinski objavuje svoj prijevod pjesme *Ždrijebe*.¹¹ Nekoliko pjesama prevodi i objavljuje i Stanislav Šimić, no prve zbirke prijevoda Jesenjinovih pjesama tiskat će 1931. beogradski prevoditelji, ruski emigrant Kiril Taranovski i Miodrag M. Pešić. Kako je, s obzirom na navedeno, utjecaj Jesenjina u hrvatskoj književnosti uglavnom bio pod posredništvom ovoga posljednjeg, takvu liniju orijentacije Aleksandar Flaker naziva "jesenjinsko - pešićevska".¹² No Jakšić upućuje na to da su u hrvatskoj književnosti između dva rata ruski pjesnici i inače bili malo prevedeni što tumači stjecajem društvenopolitičkih "prilika i neprilika" u svijetu i kod nas, i to prije i poslije Prvoga svjetskog rata.¹³ Što se više približavamo četrdesetim godinama 20. stoljeća, sve više raste zanimanje hrvatskih pjesnika za Jesenjina.¹⁴ Uz desetogodišnjicu pjesnikove smrti časopis "Mladost"¹⁵ donosi prigodan članak i dva ne osobito uspješna prijevoda Luke Kovačevića. Radi se o pjesmama *Sestri Šuri* i *Bijedni pjesniče*. Iste se godine pojavljuje antologija *Ruska lirika od Puškina do naših dana* Josipa Badalića u koju ulazi šest Jesenjinovih pjesama. Jakšić ističe da antologijsku vrijednost imaju samo prijevodi Cesarića i Badalića. Za npr. Novičeve prijevode kaže da se: "[...] ne približuju ritmu originala, a jezik u njima je opor i pun arhaizama [...]"¹⁶ Za Jesenjina se snažnije zainteresirao i Ivan Goran Kovačić koji ga je prvi put čitao u prijevodu i to, kako sam navodi, lošem.¹⁷ Ali je, nastavlja, čak i iz

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, str. 36.-37.

¹¹ Usp. br. 26. (1930.).

¹² ZLATAN JAKŠIĆ, nav. dj., str. 146.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, str. 138.

¹⁵ Usp. broj od 15. prosinca 1935.

¹⁶ ZLATAN JAKŠIĆ, nav. dj., str. 140.

¹⁷ Ibidem, str. 141.

njega: “[...] osjetio njegovu snagu [...]”.¹⁸ Jesenjin je prvi i jedini ruski pjesnik kojeg Ivan Goran prevodi – i to samo tri kratka lirski sastava. Jakšić misli da je to najvjerojatnije stoga što Kovačić nije dobro poznao ruski jezik.¹⁹ Pa ipak Jakšić visoko ocjenjuje rad Ivana Gorana Kovačića navodeći da po kvaliteti njegovi prijevodi s ruskoga jezika nimalo ne zaostaju za njegovim prijevodima francuskih ili pak engleskih pjesnika. Na nekakvoj rang-listi naših prevoditelja Jesenjina Goranovi bi prijevodi stajali tik do Cesarićevih koji je, kako kaže Jakšić, dao najkvalitetnije prijevode/prepjeve Jesenjina u nas.²⁰ Goran je, nastavlja Jakšić, prvi uočio da u Jesenjinovim pjesmama nije dopustivo odstupati od metričke sheme izvornika jer su ritam i melodija u njima izrazito funkcionalni, stilematski elementi.²¹ Ti su njegovi poprilično uspješni prijevodi tiskani tek posmrtno 1947. u knjizi: Ivan Goran Kovačić, *Prijevodi strane lirike*.²² Nažalost, nisu ih koristili niti kasniji sastavljači različitih antologija u kojima se mogu pronaći Jesenjinovi stihovi.²³

Iako je između dva svjetska rata neusporedivo veći broj prijevoda Jesenjinovih pjesama u srpskoj prevodilačkoj književnosti, Jakšić ističe da je kvaliteta relativno malobrojnih hrvatskih prijevoda neusporedivo bolja, odnosno da se s prijevodima Ivana Gorana Kovačića i Dobriše Cesarića ne mogu mjeriti prijevodi niti jednog od srpskih prevoditelja. S time u vezi, kaže on, upada u oči da su Jesenjina kod Hrvata i prije i nakon Drugoga svjetskog rata mahom prevodili priznati pjesnici liričari, dok je u srpskoj književnosti takav samo Slobodan Marković.²⁴

U prvim godinama nakon Drugoga svjetskog rata službeni stav naše književne kritike o Jesenjinu bio je nepovoljan, kao uostalom i u Sovjetskom Savezu, gdje je nakon prvih pojava tzv. *jesenjinštine* Jesenjinova poezija ocijenjena kao destruktivna, a on sam biva uvršten u red *nepoželjnih* pjesnika. Tako od 1945. do 1950. nema ni jednoga novog prijevoda Jesenjinovih

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, str. 142.

²² Ibidem.

²³ Ipak jedan Goranov prijevod Jesenjinove pjesme *Haljina modra. Očiju je plavih* Krklec i Ježić unose u *Antologiju svjetske lirike*, Zagreb, 1956.

²⁴ Ibidem, str. 146.

stihova na naš jezik, niti je o velikom ruskom pjesniku napisan bilo kakav članak.²⁵ Tek u prigodi proslave 25. godišnjice Jesenjinove smrti Dobriša Cēsarić prevodi *Pismo majci* koja postaje najpopularnija Jesenjinova pjesma u nas.²⁶ Zavidan stupanj recepcije u Hrvata postiže i na razini ukupne svjetske književne baštine. I iako je, čini se, sve bilo zrelo za prvu knjigu Jesenjinovih pjesama u Hrvatskoj, do danas ostaje nepoznato zašto je propao prvi pokušaj tiskanja, u dva navrata najavljivane, zbirke u izdanju “Zorine” *Male biblioteke* koju je tada uređivao Gustav Krklec. S druge strane za to vrijeme u Srbiji Pešić reizdaje svoje stare prijevode Jesenjinovih pjesama.²⁷

Godinom 1955. kojom se obilježavala šezdeseta godina od rođenja i trideseta godina od pjesnikove smrti, i koja kao da je potakla novi interes prema pjesniku, započinje najplodnije i najznačajnije razdoblje naše jesenjinstike.²⁸ U tom se razdoblju i kritika oslobodila naslijeđenih ili pak nametnutih predrasuda te počela o Jesenjiniu pisati stručnije i više. Na narav, da tako kažemo, obnovljene i osvježene recepcije ruskoga pjesnika značajan utjecaj ima Slobodan Marković koji, osim što prevodi Jesenjina, utječe značajno na pomake u shvaćanju njegove poetike,²⁹ gdje posebno dolazi do izražaja važan aspekt duboke socijalne naravi njegovih pjesama.³⁰ Njegov prevodilački postupak koji se prema prenošenju forme odnosi znatno slobodnije od npr. Pešićeva dovodi do razvoja značajne diskusije o kvaliteti prijevoda. Tako neki proučavatelji, kao što je npr. Lev Zaharov, ističu da je dobra strana njegovih prijevoda “zbiženost pjesničkog teksta” gdje je, kaže Zaharov, Markoviću dovoljno četrdeset pet riječi da izrazi Jesenjinovih trideset šest, dok su Pešiću za to potrebne pedeset tri leksičke jedinice. Neki drugi autori pak smatraju da ta prevelika sloboda svakako ide nauštrb kvalitete prijevoda. S tim u vezi Jakšić Markovićeve prijevode drži i naziva *prepevima* te utvrđuje da u takvim situacijama vrijede drugačiji kriteriji od onih koji se primjenjuju pri ocjenjivanju prijevoda. Iako dakle odbija ocjenjivati Markovićeve

²⁵ Ibidem, str. 147.

²⁶ Ibidem, str. 155.

²⁷ Ibidem, str. 157.

²⁸ Ibidem, str. 166.

²⁹ Ibidem, str. 167.

³⁰ Ibidem, str. 174.

prijevode (sic), Jakšić ipak upućuje na njegovo neopravdano i neprihvatljivo udaljavanje od izvornika.³¹

Godine 1960. profesor na Katedri za ruski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Zadru Ante Muljačić u zadarskom tjedniku "Narodni list" objavljuje hrvatske prijevode četiriju Jesenjinovih pjesama: *Pjesma o kučki*, *Plače mećava*, *Snježni vihor* i *Ah, mećava je takva*. Iste godine u "Zadarskoj reviji" objavljeni su po prvi put i prijevodi Zlatana Jakšića na čakavskom narječju njegovih rodničkih Selaca na otoku Braču Jesenjinove pjesme: *Pisma obo kuški*, *Na Bosporu ja nisan bi nigda* i *Šagane*.³² Iste je godine Jakšićev prijevod pjesme *Pisma obo kuški* Božo Milačić s popratnom bilješkom objavio u zagrebačkom "Telegramu".³³

U povodu 40. godišnjice Oktobarske revolucije kod nas se objavljuju brojni tekstovi o odnosu ruskih pisaca i revolucije dok šezdesete godine 20. stoljeća donose velik preokret. Naime u kratkom se vremenskom razdoblju pojavljuju dvije zanimljive knjige vezane za pjesnika iz Rjazanske gubernije³⁴. Matica hrvatska izdaje *Pjesme* u prijevodu Vladimira Gerića, s pogovorom Aleksandra Flakera³⁵ u kojoj Gerić donosi šezdeset tri prijevoda iz različitih perioda i od čega deset koje prije Gerića nisu bile prevedene na naš jezik. Godinu dana kasnije riječki nakladnik Otokar Keršovani objavio je reprezentativnu, luksuznu knjigu *Ispovijest huligana* pod uredništvom Zvonimira Goloba. Autori prijevoda bili su ugledni i odabrani prevoditelji-pjesnici iz Zagreba: Dobriša Cesarić, Zvonimir Golob, Gustav Krklec, Ivan Kušan, Nikola Milićević, Čedo Prica, Tomislav Prpić, Josip Pupačić i Grigor Vitez.³⁶ Knjiga *Ispovijest huligana* sadrži još veći broj pjesama od Gerićeva izbora. No ove dvije zbirke prijevoda vrhunac su prevođenja Jesenjina u Hrvatskoj. Važno je istaknuti i to da u njima nalazimo i mnoge pjesme

³¹ Ibidem, str. 175.

³² "Zadarska revija", Zadar, 9 (1960.), br. 2.

³³ Usp. "Telegram", Zagreb, 4. travnja 1960.

³⁴ Ibidem, str. 175.

³⁵ Prvo je izdanje objavljeno 1963.

³⁶ Ova će knjiga pod nešto izmijenjenim naslovom (*Ispovijed mangupa*) doživjeti još četiri izdanja. Peto, posljednje izdanje, objavila je 1975. Matica hrvatska. Na temelju ove knjige pojavljuje se i po opremi znatno skromnije izdanje *Crni čovjek* zagrebačkog izdavača Mladost, a u kojoj urednik Zvonimir Golob uključuje prijevode već navedenih pjesnika.

koje do tada nisu bile prevedene u zajedničkoj državi. Možemo se složiti s Jakšićem koji smatra da je po broju prijevoda, po njihovoj kvaliteti te po tehničkoj opremi knjiga *Ispovijest huligana* na neusporedivo višoj razini od svih dotadašnjih izdanja, a ni nakon toga nema kod nas knjige s tolikim brojem novih i kvalitetnih prevodilačkih uradaka. U njoj je najveći broj pjesama, njih dvadeset dvije, preveo Zvonimir Golob, Josip Pupačić je, u skladu sa svojom osebujnom poetikom, preveo devet pjesama iz prvog perioda Jesenjina stvaralaštva, dok je Dobriša Cesarić autor prijevoda osam sastava. U knjizi je i Gustav Krklec, veliki ljubitelj i popularizator Jesenjina, napokon predstavio pet svojih prijevoda. Ostali su prevoditelji zastupljeni s manjim brojem prijevoda.³⁷ Nakon ove knjige Jesenjine se pjesme kod nas mogu pronaći u više različitih antologija, a u izdanju različitih priređivača pojavljuje se više zbirke prijevoda njegovih pjesama. No mahom se radi o onim starijim.³⁸ Na standardnom hrvatskom jeziku nešto novijih i ne osobito dojmljivih prijevoda Jesenjina ima Irena Lukšić.³⁹ Zanimljivo je i značajno napomenuti, a to se iz sasvim razumljivih razloga posebno odnosi na ovaj rad, da Jesenjina poezija kod nas postoji i u prijevodu Ivice Jembriha Cobovičkoga na kajkavsko narječje.⁴⁰

Doktorat Zlatana Jakšića koji se u ovom radu toliko često citira posebno je zanimljiv i u svjetlu njegova prevodilačkog rada. U njemu naime Jakšić iskazuje i interes prema teoriji prevođenja. U toj svojoj neobjavljenoj studiji (mislimo da je velika šteta što je tome tako) osim čisto književno-teorijskih tema vezanih za Jesenjina, Jakšić istražuje i to koji prevoditelji, kada i iz kakvih pobuda prevode “posljednjeg pjesnika ruskog sela”. Pita se kakva im je metoda prevođenja i koja je vrijednost njihovih prevodilač-

³⁷ Ibidem, str. 221.-224.

³⁸ Spomenimo samo neke: SERGEJ ALEKSANDROVIČ JESENJIN, *Izabrane pjesme*, Preveli: Dobrica Cesarić, Zvonimir Golob, Gustav Krklec, “A. Cesarec”, Zagreb, 1973.; *ib.*, *Krčmarska Moskva, Pjesme*, Izbor i prepjev Zvonimir Golob, Prosvjeta, Zagreb, 1878.; *ib.*, *Crni čovjek*, Pjesme izabrao Zvonimir Golob, Pjesme preveli: Dobriša Cesarić, Vladimir Gerić, Zvonimir Golob, Gustav Krklec, Ivan Kušan, Nikola Miličević, Čedo Prica, Josip Pupačić, Grigor Vitez, Mladost, Zagreb, 1986.; *ib.*, *Pjesme*; Priredio: Josip Užarević; Pjesme preveli: Zvonimir Golob, Dobriša Cesarić, Gustav Krklec, Ivan Kušan, Čedo Prica, Tomislav Prpić, Josip Pupačić i Grigor Vitez, Konzor, Zagreb, 1997.

³⁹ Tako je npr. u zbirci *Moj put*, Naklada Lukom, Zagreb, 2003., iz nekog razloga opet prevedena (slabije) već više puta prevedena Jesenjina pjesma *Do viđenja, druže, do viđenja*.

⁴⁰ “Kaj”, Zagreb, 39 (2006.), 4, str. 75.-78. Objavljena je pjesma *Krava*.

kih uradaka.⁴¹ Iz ovoga se vidi da iako se Jakšićevi prijevodi doimaju kao da su nastali spontano, njihova iznimna životnost ne proizlazi iz činjenice da prevoditelj “ne vlada” tehnikom pa su “preslobodni” (prepjevi), nego upravo obrnuto – razmišljanje i izrazito uspješna poetika prevođenja oni su elementi koji čine ove prijevode tako “živima” te se čini kao da su izvorno nastali upravo na čakavskom.

Nešto više od dvadeset godina nakon Jakšića, Đuro Žuljević prevodi nekoliko Jesenjinovih pjesama na bolsku čakavicu i objavljuje ih u “Zadarskoj reviji”.⁴² Kasnije će se one, uz neke nove prijevode, naći među petnaest pjesama koje će u navedenoj zbirci (2. dopunjeno izdanje) objaviti zajedno s Jakšićem.

Odakle ti poticaji da se Jesenjinove pjesme prevedu i objave na čakavici, s pravom se u predgovoru zbirci prijevoda Jesenjinove poezije naslovljenom *Uz Jesenjinove prijevode na bračku čakavicu*, pita Petar Šimunović.⁴³ On ističe da su Jesenjinovo seosko podrijetlo, seoski motivi u njegovim pjesmama, slikovite metafore upravo iz seoskog života, pučka vjerovanja, običaji, ljubavi, nostalgija, sjeta te antropomorfizirana priroda oni elementi koji su toliko bliski i našim čakavcima. Žal za djetinjstvom, žal za jednim načinom života snažno obilježenim tradicijom, isto tako onim u Konstantinovu kao i onim u rodnim Selcima ili pak Bolu, zajednički su i ruskom pjesniku i njegovim bračkim prevoditeljima.⁴⁴ No, nastavlja Šimunović, prevodilački pristup dvojice Bračana bitno se razlikuje. Jakšić, po struci slavist koji se Jesenjinom bavi uvijek polazeći od strogo znanstvenih stajališta, u svojem se prijevodu vrlo malo i veoma rijetko udaljava od autorova izvornog predloška.⁴⁵ Žuljević pak s druge strane kao da više želi i nastoji svoje prepjeve približiti doživljaju Jesenjinove poezije svjesno žrtvujući pri tome razinu samog izričaja. Upravo mu je stoga prijevod slobodniji, ali sam doživljaj autentičniji, zaključuje Šimunović, i nastavlja: “Njegovi prepjevi nose izraz i ugođaj domaćeg čakavskog ambijenta, ali pri tome Jesenjin nije iznevjeren. On je samo bračkiji.”⁴⁶

⁴¹ Usp. ZLATAN JAKŠIĆ, nav. dj., str. 4.-5.

⁴² Vidi: “Zadarska revija”, 33 (1984), 3.-4.

⁴³ Usp. ZLATAN JAKŠIĆ, ĐURO ŽULJEVIĆ, *Jesenjin po braški i po brŏški*, nav. dj., str. 11.

⁴⁴ Ibidem, str. 12.-13.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

Za razliku od njega Rina Eterović misli da komparativna analiza prijevoda upućuje na to da prijevode na lokalna narječja karakterizira veća stihijnost i samostalnost u odnosu na izvornik, nego što je to slučaj s prijevodima na standardni jezik, što smatra ona, ne prenosi adekvatno Jesenjčinu poetiku.⁴⁷ Iako se s takvim mišljenjem ne možemo složiti, iznijet ćemo jedno od njezinih objašnjenja takvog stajališta. U pjesmi *Nikogda ja ne byl na Bosfore* koja je na hrvatski jezik prevedena u tri varijante (dvije su čakavske Zlatana Jakšića odnosno Đure Žuljevića, a treća je ona Josipa Pupačića na standardnom jeziku) Eterović ističe problematiku adekvatnog prijenosa asocijativnosti boja u ruskom i hrvatskom, čakavskom i standardnom jeziku. Kod Jesenjčina nalazimo sljedeći asocijativno-metaforički niz: *Bosfor - more - goluboe / Rossija - sever - sinee*.⁴⁸ U hrvatskom jeziku uz *goluboe - plavi, sinee - modri*, postoji još i *sinji* koji se upotrebljava isključivo u sintagmi *sinje more*. U Jakšićevu prijevodu pjesme ovakva dihotomija *plav - modar* ne postoji (more je modro) što, ističe Eterović, smanjuje unutarjni prostor pjesme i ekspresivnu obojenost Jesenjčina.⁴⁹ Žuljević pak u svojem prijevodu ima *muoru - čelestin / kraj - modri*. Dakle pojam *plavoga* izražava putem latinizma *čelestin*, tj. *celestial - nebesko plavi*. I iako Žuljević pokušava pratiti Jesenjčinu emocionalnost i izražajnost, ovakav prijevod, prema Eterović, u konačnici opet dovodi do gubitka dihotomije i svodi metaforu na *more - modro*, što upućuje na to da je tradicionalna paradigma boja sačuvala svoju vlast i nad Žuljevićem.⁵⁰ Pupačić pak, na standardnom hrvatskom jeziku uspijeva bez poteškoća zadržati dihotomiju *more - plavo, kraj - modri*.⁵¹ Bliže nam je ipak mišljenje Dubravke Sesar koja smatra da naši čakavci (ona prvenstveno pritom misli na Zlatana Jakšića) svojim prepjevima uspijevaju postići jesenjčinovski poetski efekt.⁵² I naša će analiza pokazati da čakavske prijevode Jesenjčina, osobito one Zlatana Jakšića, odlikuje velika semantička preciznost, na što je zasigurno imalo utjecaja i to što je njegova životna

⁴⁷ RINA ETEROVIĆ, *Osobennosti perevoda russkoj liriki 'serebrjanoga veka' na horvatskij jazyk*, MaksPress, Moskva, 2002., str. 110.

⁴⁸ Ibidem, str. 107.

⁴⁹ Ibidem, str. 108.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ RINA ETEROVIĆ, nav. dj., str. 109.

⁵² DUBRAVKA SESAR, *Zadi san obo kamen*, "Suвременa lingvистика", Zagreb, 43-44 (1997), 1-2, str. 288.

suputnica bila Olga Ostrogorski Jakšić, ne samo rođena Ruskinja već i vrsna lektorica ruskoga jezika.

Iako smo o tome već nešto rekli, parafrazirajući riječi Petra Šimunovića, ponovimo da su pjesme prevedene na čakavski govor, i kod jednog i kod drugog autora izrazito snažnog izraza. Nešto slobodnija semantička klizišta kod Đure Žuljevića pokušali smo opravdati njegovim duboko intimnim doživljavanjem i proživljavanjem Jesenjinovih motiva i slika, a što je Jakšić profesorski nastojao i, bolje nego mnogi drugi prevoditelji Jesenjina, uspio izbjeći. Određena metrička nepreciznost ili još bolje rečeno sloboda prijenosa, ne samo da se može oprostiti već se može i shvatiti i prihvatiti iz najmanje dva razloga. Prvi je tradicionalni odmak od silabotonike u hrvatskoj poeziji dvadesetog stoljeća - hrvatska se poezija u tom smislu znatno razlikuje od ruske pa smatramo da je legitimno "ne silovati" stih, s obzirom na to da slijepo držanje silabotonike katkad dovodi hrvatsku verziju do neprirodnog i napregnutog izraza, nesvojestvenog izvorniku. Od slične bolesti pate neki hrvatski prijevodi ruske poezije koji su formalno metrički korektni, ali su zato stradale druge razine teksta.⁵³ Drugi je razlog prevodilačka praksa ili pak moda koja je u pojedinim epohama sklonija ili manje sklona odmacima od izvornika. I iako je danas općenito prisutna tendencija integralnog prijevoda - *la brutta fedele* tehnika, što zapravo pretpostavlja formalno što veću blizinu izvorniku, ipak, iako u načelu zagovaramo takav pristup, recimo da i u tome treba imati mjere.

Uz do sada navedeno posebno treba istaknuti problematiku metra stiha kao temeljnu oznaku poezije općenito. S tim u vezi potpuno je u pravu Šimunović kada bliskost Jesenjinovih pjesama s Jakšićevim prijevodima, odnosno Žuljevićevim prepjevima vidi u bliskosti akcentuacije bračke čakavice i njezina ostvarenja u prijevodnom stihu, vrlo bliskom jampskom ritmičkom hodu u kojem je Jesenjin spjevao velik broj svojih pjesama. Upravo iz nesumnjive srodnosti ritma i melodije ruskog jezika i bračke čakavice, kakvu u toj mjeri ne možemo pronaći ni s jednim drugim idiomom izvan onih istočnoslavenskih, ne treba nas iznenaditi neosporna uspješnost Jesenjina po "brački".⁵⁴

⁵³ Navedimo kao primjer prijevod Puškinove *Bajke o ribaru i ribici* R. Venturina.

⁵⁴ ZLATAN JAKŠIĆ, ĐURO ŽULJEVIĆ, *Predgovor*, u: *Jesenjin po brašku...*, nav. dj., str. 13.

2. Jesenjinova poezija u zagrljaju jezično-povijesne slike Dalmacije

Još jednu lingvističku osobitost koju u prijevodima Jesenjinove poezije iz pera naših Bračana valja naglasiti čini nezanemariva pa i vrlo važna prisutnost romanizama kao nedvojbeni jezičnog utjecaja na sve idiome koji su se od prvih kontakata s rimskim osvajanjima pa do danas govorili na istočnoj obali Jadranskog mora. Tih se utjecaja nisu uspijevali “obraniti” ni dalmatinski govori koje je Rim svojim dolaskom i kolonizacijom zatekao na području današnje Dalmacije. Koliko god da to nije uspjelo antičkoj Grčkoj, Rimsko je Carstvo Pokrajinu potpuno romaniziralo. Ilirsko autohtono stanovništvo prihvatilo je latinski jezik u nekakvom obliku vulgarnog govora te je pod utjecajem supstratskih idioma nastao jezik koji danas nazivamo starodalmatskim govorom,⁵⁵ kao jednom od jezičnih varijanti romaniteta na Balkanu.⁵⁶ Povijesnim procesom slavenizacije Dalmacije, odnosno zbog sve izražajnije slavenske etničke dominacije, hrvatski jezik postupno preuzima funkciju sredstva svekolike komunikacije što će dovesti do relativno ranog početka postupnog nestajanja dalmatoromanskog idioma kao autohtonog romanskog jezika.⁵⁷ Tome svemu je naravno pridonosio i sve izrazitiji utjecaj mletačke države, odnosno venecijanskog idioma u Dalmaciji pa nam tako kulturno-jezična povijest govori o višestrukome i višesmjernome odnosu i interferenciji dalmatoromanskog, hrvatskog odnosno venecijanskog jezika kao supstrata, adstrata odnosno superstrata. Parafrazirajući Vidosa, taj ćemo jezični fenomen najbolje objasniti ako kažemo da se zapravo radi o tome da su supstrat, adstrat i superstrat ništa drugo nego metaforički izrazi za jezične utjecaje naroda pobjednika, pobijeđenih odnosno naroda u suživotu.⁵⁸ Tijekom 15. stoljeća kada Dalmacija definitivno pada pod vlast Serenissime i uloga venecijanskog idioma na razini adstrata i superstrata u odnosu na hrvatske govore postaje

⁵⁵ O tom je idiomu kompetentno progovorio naš ugledni romanist ŽARKO MULJACIĆ u knjizi: *Das Dalmatische: Studien zu einer untergegangenen Sprache*, Koeln - Weimer - Wien: Böhlau Verlag, 2000.

⁵⁶ Usp. BENEDEK ELEMÉR VIDOS, *Manuale di linguistica romanza*, Firenze, 1959.

⁵⁷ Taj se danas potpuno izumrli jezik još potkraj 19. stoljeća govorio na otoku Krku. Još je Mateo Giulio Bartoli opisao veljotski govor (krčka varijanta starodalmatskog) u knjizi koju je 1906. objavio u Beču. Talijanski je prijevod studije pod naslovom: *Resti di un'antica lingua romanza parlata da Veglia a Ragusa e sua collocazione nella Romania appennino-balcanica*, izašao 2000. u Rimu; izdavač: Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani.

⁵⁸ BENEDEK ELEMÉR VIDOS, nav. dj., str. 217.

dominantan lingvistički proces.⁵⁹ Vremenski ga u povijesnom razvoju možemo odrediti razdobljem koje traje od spomenutog 15. stoljeća, preko kratke Napoleonove uprave (1806. – 1814.) do više od stotinu godina vlasti Habsburške Monarhije koja talijanski jezik, svjesna snage stoljetne tradicije mletačkog jezika u Dalmaciji, i kao *lingua franca*, ali i kao jezika uprave vladajućeg sloja društva svjesno, zajedno s modelom vladanja, nasljeđuje odnosno zadržava.⁶⁰ Snazi toga utjecaja svakako pridonosi i društveno-statusno obilježje mletačkoga govora što ga je u dijelu slavenskog, osobito gradskog živilja stoljećima činilo poželjnim i popularnim.⁶¹ Takav položaj mletačkog idioma, ne samo u odnosu na hrvatske govore u Dalmaciji već na sve one s kojima je dolazio kroz povijest u dodir, nalazi se u političkoj, ekonomskoj i kulturnoj funkciji (dominaciji) Republike sv. Marka, koju je ona stoljećima imala na Jadranu, ali i velikom dijelu Mediterana.

Govoreći u ovom radu o romanizmima ili bolje rečeno o romanskom jezičnom utjecaju na hrvatski čakavski govor Selaca Zlatana Jakšića, odnosno Bola Đure Žuljevića, analiza će zahvatiti novije jezične stratuse, kao što su prvenstveno venecijanski uz poneki recentniji element tršćanskog.⁶² Stariji će se stratusi, kao što su balkansko-latinski, dalmatski i dalmatsko-mletač-

⁵⁹ Bibliografija radova vezanih za utjecaj venecijanskog (mletačkog) govora u Dalmaciji veoma je bogata. Navest ćemo samo neka po našem sudu važnija imena i radove: CHARLES BIDWELL, *Colonial Venetian and Serbo - Croatian in the Eastern Adriatic: A case Study of Language in Contact*, "General Linguistics" 7., str. 13-30; MANLIO CORTELAZZO, *Il contributo del veneziano e del greco alla lingua franca di Venezia, centro di mediazione tra oriente e Occidente (sec. XV e XVI). Aspetti e problemi*, Atti del II Convegno internazionale di Storia della civiltà Veneziana, 2, Olschki, Firenze, 1977., str. 523-535.; ŽARKO MULJAČIĆ, *I contatti linguistici e culturali slavo - romanzi nel bacino adriatico nel Medio Evo*, "Storia e Civiltà", VIII., 3-4, str. 186-204; FLAVIA URSINI, *Identità del veneto - dalmata tra le diverse correnti di lingua e cultura dell'area adriatica orientale*, in: *Homo Adriaticus: identità culturale e autocoscienza attraverso i secoli*, Diabasis, Reggio Emilia, 1988.; RADOVAN VIDOVIĆ, *O frekvenciji romanskog leksika talijanskog (mletačkog) porijekla u splitskom čakavskom govoru*, "Čakavska rič", Split, 2, 1974.; GIANFRANCO FOLENA, *Introduzione al veneziano 'de là da mar'*, "Bollettino dell'AL Mediterraneo", X.-XII. (1968-1970.), str. 331-376.

⁶⁰ Usp. MICHELE MATZELTIN, *Veneziano e italiano in Dalmazia*, Aree Linguistiche, IV, Lexicon der Romanistischen Linguistik, LRL, Tubingen, 1988., str. 551-569.

⁶¹ O fenomenu "prestiza" jednoga jezika vidi: GAETANO BERRUTO, *Fondamenti di sociolinguistica*, Laterza, Roma - Bari, 1995., str. 106.

⁶² Iako je i tršćanski govor varijanta venecijanskoga (mletačkog) idioma, o njemu govorimo kao o jeziku koji na Dalmaciju vrši dominantni utjecaj nakon 1797. kada Trst postaje romanski most preko kojeg Dalmatinci stižu u Beč i Europu.

ki, zanemariti jer su se u dalmatinskim govorima kroz dugu povijest kontinuiranog i stabilnog ekonomskog, kulturnog i jezičnog suživota Venecije i Dalmacije zadržali u tek irelevantnim tragovima, prepustivši tako mletacizmima potpunu dominaciju.⁶³ Osim toga utjecaj tih starijih stratusa izraženiji su na sjeveru i na jugu istočne obale Jadranskoga mora (spomenimo samo, makar tipološku, ali ipak relevantnu, klasifikaciju starodalamskog idioma na krčku odnosno raguzejsku varijantu), dok su srednja Dalmacija i srednjodalmatinski otoci, kao što je to u našem slučaju otok Brač, bili i kroz povijest nešto manje izloženi takvim utjecajima.

Mletacizmi se u postupku transfera elemenata iz jezika davatelja (JD) u jezik primatelja (JP), u ovom slučaju u bračke čakavske govore, javljaju u obliku dva osnovna tipa jezičnog utjecaja.⁶⁴ Govorimo naime o kulturnim elementima transfera i o onim intimnim, tj., kako ih je Leonard Bloomfield prvi nazvao, *cultural borrowing* i *intimate borrowing*.⁶⁵ Prvi u govor JP iz JD ulaze kroz stoljeća da bi imenovali nove predmete, pojmove, tehnologije i ideje, dok su drugi ulazili na mjesta koja su već zauzimali leksemi jezika primatelja. Ovom je fenomenu bilo potrebno više preduvjeta. Prije svega zajedničko područje suživota dvaju idioma. Potom dijeljenje iste socijalne zajednice, pri čemu se iz različitih razloga dominantan jezik iskazuje kao jezik davatelj. Treći bi se preduvjet svakako nalazio u stabilnosti i kontinuitetu dvojezičnih sredina⁶⁶ što će se pokazati i kao dominantna okolnost kada su u pitanju romanizmi u bračkoj čakavštini. Kod ovoga je procesa katkad u pitanju čak i pomodarstvo, a vrlo rijetko možemo govoriti o nekom tipu nasilnog transfera.

⁶³ Pojam *mletacizam* uveden je upravo s namjerom da bi se venetski razlikovao od venecijanskog. Venetskim (veneto) naime nazivamo stari, izumrli indoeuropski jezik predrimske Venetske provincije na području današnje sjeverne Italije. Venecijanski (veneziano) dijalekt (govor) je grada Venecije odnosno skupina sjeverno-talijanskih narječja koja se govore u Veneciji, Alto Adige i Venezia Giulia, Trstu, Istri, Gorici, te u nekim krajevima, osobito gradovima Dalmacije.

⁶⁴ Pojam *transfer* uvodi Žarko Muljačić te zajedno s njim govori i o novoj lingvističkoj disciplini odnosno *transferologiji*. Naime prema njemu inače uvriježeni pojam *posuđenica* nije osobito dobar jer se aloglotni element u jezičnoj praksi ne uzima kako bi se potom vratio. Usp. ŽARKO MULJAČIĆ, *Tri težišta u proučavanju jezičnih elemenata 'stranog' porijekla*, "Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje", 23.-24. (1997.-1998.), Zagreb, 1998., str. 265.-280.

⁶⁵ Usp. LEONARD BLOOMFIELD, *Language*, 1933., str. 444.-460.

⁶⁶ Usp. ROBERTO GUSMANI, *Interlinguistica*, Linguistica storica, Roma: NIS, 1995., str. 109; LELIJA SOČANAC, *Talijanski elementi u hrvatskom jeziku: kulturno i intimno posuđivanje*, "Riječ", 7. (2001.), 1, str. 77.-91.

3. Romanizmi u nostalgicnom *Sorokoustu*

I jedan i drugi tip transferiranih mletacizama u našim su bračkim čakavskim govorima zbog stoljetno kontinuiranog suživota otoka s Mletačkom Republikom, u većoj ili manjoj mjeri, prisutni i u prijevodima Jesenjinove poezije na dalmatinsku (bračku) čakavicu znanstvenika i profesora ruske književnosti Zlatana Jakšića, a još više u prepjevima Đure Źuljevića, strastvenog zaljubljenika u poeziju pjesnika *drvene* (izbene) Rusije. Źuljevićev spontani pristup, zasnovan na sasvim osobno proživljenom čitanju i interpretaciji Jesenjina, u takvom prijevodnom kontekstu nije mogao voditi računa o vjernosti izvorniku u dovoljnoj mjeri i svim njegovim aspektima, dok je, kaže Šimunović, upravo integralnost prijevoda, osobito ona na semantičkoj razini, temeljna značajka Jakšićeva pristupa tom poslu koji se, kao što smo već naznačili, na znanstvenoj razini bavio ruskom književnošću i u njoj posebno Jesenjinom.⁶⁷ Tako se dakle općenito može zapaziti da Jakšić na neki način "kontrolira" uporabu romanizama, inače vrlo prisutnih u svakodnevnom selačkom govoru, dok se Źuljević u potpunosti i sasvim spontano prepušta isto tako romanizmima bogatom bolskom govoru, koji su kod njega redovito brojniji i gotovo da se nameću kao predominantna stilematika osobina njegovih prevodilačkih uradaka. Zbirku prijevoda/prepjeva čini sedam prijevoda Zlatana Jakšića, deset Đure Źuljevića i pet Jesenjinovih pjesama koje su autori paralelno preveli *po brašku* i *po brŔšku*.⁶⁸ Već ovako opisani postupci jasno upućuju na činjenicu da su u pitanju srodni, ali ipak različiti prijevodni govori. Prijevodima na početku knjige prethodi kratak predgovor akademika Petra Šimunovića koji neposredno slijedi Jesenjinova kratka autobiografija koju je pjesnik zapisao 1925. godine, dakle iste one godine u kojoj je izvršio samoubojstvo u lenjingradskom hotelu "Angleterre" (27./28. prosinca 1925.). Kao i pjesme, i ta je kratka biografija prevedena na bračku čakavicu. Nakon prevedenih pjesama koje je Šimunović kao vrsni stručnjak, ali i kao izvorni govornik bračke čakavice akcentirao, slijedi *Rječnik* manje poznatih leksema, uglavnom lokalizama romanškog (mletačkog) podrijetla.⁶⁹ Riječi su markirane, no nije im ustanovljena

67 Usp. ZLATAN JAKŠIĆ, ĐURO ŹULJEVIĆ, *Predgovor*, u: *Jesenjin...*, nav. dj., str. 13.

68 Usp. ZLATAN JAKŠIĆ, ĐURO ŹULJEVIĆ, *Jesenjin...*, nav. dj., str. 64.-82.

69 Ibidem, str. 100.-104.

etimologija što ćemo nastojati u analizi predmetnog sastava učiniti. Time bi se dobila, makar kroz samo jedan uzorak, približna slika prisutnosti modernih venecijanizama u vokabularu naših prevoditelja odnosno u rječniku dvaju bračkih čakavska govora. Cilj je dakle ovoga rada uputiti na višeslojnu važnost i prisutnost mletacizama u oba prijevodna govora i to kako na razini svakodnevne komunikacije tako i na onoj pjesnikovanja. Pritom valja naglasiti da su prevoditelji izvorni i kompetentni govornici selačke, odnosno bolske čakavice, ne zaboravljajući činjenicu da su bili naši suvremenici i da ih je, osobito profesionalni život sveučilišnog profesora i znanstvenika (Jakšić) odnosno pučkoškolskog i srednjoškolskog nastavnika, društvenokulturnog djelatnika i gospodarstvenika (Žuljević), svakodnevno dovodio u izravan, funkcionalan i trajan odnos sa standardnim hrvatskim jezikom što je, uz ostalo i na razini kontaminacijskog efekta nezanemariva činjenica.

Prije početka analitičkog dijela ovoga rada potrebno je, čini nam se, obrazložiti zašto smo predmetom analize odabrali samo jednu pjesmu u ovom radu. Prije svega recimo da nam polazno osnovni cilj nije bio izrada rječnika romanizama selačkoga odnosno bolskoga govora. Taj je zadatak, i u segmentu koji se odnosi na romanizme u najširem smislu te riječi, uspješno i kompetentno u svojem nedavno objavljenom *Rječniku* već obavio Petar Šimunović.⁷⁰ Ponovimo još jedanput i činjenicu da su sve riječi uporabljene u prijevodima/prepjevima svih Jesenjinovih pjesama koje na bilo koji način izmiču hrvatskom književnom jeziku, a u tu kategoriju svakako spadaju i romanizmi koji čine dio leksika svih bračkih pa tako i selačkoga odnosno bolskoga govora, sakupljene u svojevrsnom glosaru na kraju zbirke. Sustavni etimološki okvir Šimunović ni u jednom ni u drugom slučaju nije dao, što u ovom radu nije niti naš zadatak. Naime posao bi oko toga definitivno bio vrlo obiman i uvelike bi premašio okvire predviđene za ovaj rad. U nekoj bi drugoj prilici svakako mogao biti predmetom rada posebne studije. Naš je pak cilj ustanoviti ulogu i funkciju romanizama u okvirima prijevodno-prepjevnog pjesnikovanja dvojice Bračana, njihov semantički i stilski aspekt u konkretnom kontekstu, što će kod svake ustanovljene transferne jedinice, osim drugih razina zahtijevati i temeljitu etimološku analizu i to, tamo gdje je to moguće, od *etimologia remota* do *etimologia proxima*. Mislimo da će ovako postavljeni cilj dovesti do pravilne percepcije i boljeg vrednovanja pjesničkoga koda Zlatana Jakšića

⁷⁰ Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, *Rječnik bračkih govora*, Brevijar, Supetar, 2006.

odnosno Đure Źuljevića, dvojice Braćana koji se razlikuju po mjestu rođenja na otoku (što je u ovom slučaju nezanemariva lingvistićka činjenica), ali i po profesionalnoj i inoj drugoj životnoj orijentaciji pa, ako hoćemo, i po pjesnićkom talentu. Mislimo naime da su prijevodi/prepjevi poezije velikoga ruskoga pisca sastavljeni na svojevrstnoj estetsko-pjesnićkoj platformi koja koliko govori o Jesenjinu na braćkoj ćakavici toliko svjedoći o estetskim dosezima i poetskom svijetu Jakšića i Źuljevića. Iako na malom korpusu, ova će nam analiza dati makar i pribliŹan odgovor o prisutnosti romanizama (prije svega mletacizama) u leksićkom naslijeđu govora otoka Braća. I druga ne manje vaŹna zadaća rada bit će uspostavljanje svojevrstne analogije pjesnićkog doŹivljaja sela ruske stepe s onim krševitih dalmatinskih otoka.

Metodološki gledano jedna od pet paralelno prevedenih pjesama bit će s toćke gledišta prisutnosti romanizama u njima analizirana na dvjema razinama. U prvoj, vertikalnoj sekciji, mletacizme nećemo ekscerpirati, već ćemo ih unutar pjesme nastojati sagledati u totalitetu sastava i kroz sve jezićno-stilske razine. Naravno da u svakome trenutku valja imati na umu da je ćakavština naših prevoditelja smještena u okvir pjesnićkoga konteksta Jesenjinove poetike i ma koliko prijevodi bili integralni (Jakšić) ili pak interpretativni pa i reinterpretativni (Źuljević), morala poprimiti specifićan, nazovimo to, pjesnićki aspekt, u kojem je izrićaj osim onoga srednjodalmatinskog makar i konotativno zadrŹao i ponešto od ruskog timbra. Pritom naravno mislimo na asocijativne razine ili pak na specifićnosti razina remiscencije i slićno. U drugoj horizontalnoj sekciji osim utvrđivanja bliŹe i daljnje etimologije pojedinih romanizama naglasit će se i njihove eventualne fonetsko-fonološke i morfološko-sintaktićeke promjene nastale adaptacijama jednom ili drugom govoru u procesu transfera.

Prvi Jesenjinov sastav koji prevode i Jakšić i Źuljević i koji će kao svojevrstni uzorak biti predmetom naše analize poznata je Jesenjinova pjesma **Сорокоуст** [Sorokoust].⁷¹ Njezin je izbor dijelom slobodan, a dijelom je nastao na temelju stava autora ovoga teksta da je nostalgija za prošlim vremenima ona emocija koja je oćito dominantna i u *Sorokoustu* i u prijevodima/prepjevima pjesme. Mišljenja smo naime da su predmetni transferi

⁷¹ Radi se o sloŹenici koja se sastoji od broja 40 (*sorok*) i imenici: *molitva u slavu, povodom (oyst)*. Pojam u kršćanskoj liturgiji ima polazište u molitvi obiljeŹavanja ćetrdeset dana od dana Kristove smrti, odnosno dana njegova uzašašća.

kod naših Bračana zapravo dijelom stilematških oznaka one nostalgije koju pjesnici sela dalmatinskoga krša dijele s izbenim pjesnikom stepske Rusije. Njihova je prisutnost u bračkim govorima nezaobilazan dio i životne i uže jezične stoljetne tradicije.

Naslov pjesme Gerić na standardni hrvatski jezik prevodi sintagmom *Molitva za umrle*,⁷² dok taj isti naslov u dvjema bračkim jezičnim varijantama glasi *Shôdnji dân* (Selca) odnosno *Skuônji dôn* (Bol). Oba čakavska prijevodna naslova sadržajno i simbolički odgovaraju navedenoj jezično-standardnoj prijevodnoj parafrazi izvornog naslova, tj. označavaju svojevrsnu obljetničku molitvu za umrle.⁷³

Dekadentno intonirano tužno suosjećanje s konjem, tim simbolom snage, vitalnosti i iskonske elementarnosti sela, koji bez prave prilike gubi utrku sa željeznicom, te žal za vremenom koje u toj neravnopravnoj utrci bespovratno nestaje, izranja iz svakoga stiha i iz svake slike izvornika. Takvu atmosferu pjesme oba prevoditelja očito prepoznaju kao sebi blizak *dan molitve za umrlog*. Nostalgična je to ljubav za rodnim krajem koji su u mladosti ili napustili ili koje im je jedno drugo, novo, teško razumljivo i jedva prihvatljivo vrijeme uzelo. Jakšiću su to rodna Selca i *pivac na humaru*, a Žuljeviću vrijeme njegova djetinjstva, nestalo u nemilosrdnom progresu koji je u hipu njegov mali ribarski i težački Bol pretvorilo u babilon ljudi, jezika, tehnologija, navika i običaja.

Jesenjin svoju pjesmu metrički artikulira u dva uvodna petostiha, rasplet smješten u središnjoj oktavi te zaključni katren. Na ovoj razini izvornik slijede oba prijevoda, kao što ga slijede i na razini stihovne polimetričnosti bogate silabotonike. I u izvornim i u prijevodnim strofama razne su vrste rime pa se i prevodilačka rješenja na čakavskom u tom smislu mogu smatrati korektnima.

Pogledajmo prvu izvornu strofu i obje prijevodne verzije, dok ćemo u bilješci navesti sadržajno integralni prijevod na standardni hrvatski jezik. Narav i potrebe ovoga rada omogućuju nam da pritom ritmičko-melodijski aspekt pjesme, bez izravne štete, uglavnom zanemarimo.⁷⁴

⁷² SERGEJ ALEKSANDROVIČ JESENJIN, *Ispovijest mangupa*, Matica hrvatska, Zagreb, Matica hrvatska, 1974., str. 56.-59.

⁷³ Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, *Rječnik bračkih govora*, nav. dj.

⁷⁴ *Jeste li vidjeli vi, / Kako trči po stepama, / U maglama jezernim krijući se, / I željeznom nozdrvom frkćući, / Na šapama čeličnim vlak?*

Видели ли вы,
 Как бежит по степям,
 В туманах озерных кроясь,
 Железной ноздрей храпя,
 На лапах чугунных поездов?

(Jakšić)

*Jes vidi ti,
 Kako po stepi leti
 I frče u magli sakrivena
 Ka neman jedna, velika
 Na nogan od čelika-ferata.*

(Žuljević)

*Jeste vidili vi,
 Kako po poju tarče
 U kaligu do vrota
 Iz gvozdеноgа nоsа šmarče
 U acalonim kalcetan-ferota.*

Prvi stih u svojoj jezičnoj, ali i semantičkoj jednostavnosti i kod Jakšića i kod Žuljevića pravi je primjer integralnog prijevoda. To se osobito odnosi na Žuljevićevu verziju, dok Jakšić, izražavajući u okviru uvodnoga retoričkog upita izvorni subjekt **вы** = *vi* (pl.) metonimijskim *ti* (sing.) bezličnost retoričnosti snažno i vrlo efektno intimizira, poništavajući na taj način sve stilističke negativnosti "lijepog govorenja". Rezultat takvoga postupka je jasan. Kod Jakšića će, zahvaljujući upravo toj naizgled maloj stilskoj "dosjetki", sastav od početka pa do kraja zadržati ugođaj (ozračje) svojevrsnoga internog dijaloga ili pak razgovora - **ćakule** - s vrlo bliskim prijateljem.⁷⁵ U drugom stihu izvorni **бежит** = *trk* (željeznice, op. A.),⁷⁶ Žuljević će unutar metaforičke sintagme zadržati, dok će ga Jakšić zamijeniti metaforički snažnijim *letom*, koji je to zapravo tek u onom dijelu u kojem se brzina *trka* hiperbolizira u usporedbi s brzinom *leta*.⁷⁷ Inače je u govorima puka otoka Brača u određenim kontekstima, npr.: *dijete koje u svojoj nekontroliranoj razigranosti lēti po dvorištu*, metaforičnost ovoga glagola potpunom semantizacijom glagola nestala i to na onaj isti način na koji je npr. u sintagmi *talijanski jezik, ruski jezik* i sl., metonimičnost determinatora u svojoj

⁷⁵ *Časkanje, čavrljanje, brbljanje; Ćakulaju susjede, ćakulaju bezposleni penzioneri i sl.* Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, *Rječnik...*, nav. dj.

⁷⁶ Pri izradi ovoga rada koristili smo se *Rusko-hrvatskim rječnikom* Madatova - Poljanec - Poljanec, ŠK, Zagreb, 1987. te jednojezičnim rječnikom Ožegova <http://ozhegova-slovar.ru/>.

⁷⁷ O fenomenu književne hiperbole (do stupnja hiperboličnog apsurdna) vidi u knjižici: MANUELA KOTLAR, VALTER TOMAS, *Hiperbola Stefana Bennija / L'iperbole di Stefano Benni*, Edit, Rijeka, 2004.

izražajnosti ravna nultom stupnju. U istom će stihu Jakšić zadržati izvornu imenicu **степям** = *stępa*. Dobar poznavatelj ruskog jezika i književnosti nije mogao odoljeti karakterističnim i denotacijskim i konotacijskim elementima unutar semantičkih, ali i afektivno-asocijativnih okvira izvornog leksema. Navedimo samo to da ga npr. hrvatski, talijanski i mnogi drugi jezici u svojim rječnicima donose upravo u izvornoj formi pritom ga, makar fonetski, potpuno usvojivši.⁷⁸ Žuljević *stępu* zamjenjuje semantički srodnom imenicom **пóје** odnosno *polje*, što s obzirom na kontekst u pjesmi: *željeznica koja juri* (bračkim, op. A.) *poljem*, pa i na razini logičke koherentnosti izričaja, predstavlja značajan otklon u odnosu na izvornik.

U trećem i četvrtom stihu, poštujući osobitosti govora na koji prevode, oba su prevoditelja naprosto prisiljena na određene otklone. Osim slobodnijeg reda riječi i prizora u ova dva stiha, prilagođavajući pjesničke slike prirodnom ambijentu u koji više ili manje govorom prijevoda smještaju Jesenjnovu “žalopojku“, atribut **озёрных** (туманах, op. A.) - *jezernim* (maglama, op. A.), koji tako zorno određuje maglu koja se nad jezerima hladnih ruskih stepa stvara i kroz koju vlak nepreglednim prostranstvima juri, jednostavno ispuštaju (Jakšić), odnosno zamjenjuju ambijentalno prilično neutralnom priložnom oznakom načina: skrivena / **до врота** (vrata, grla, op.A.) / *u kaligu* (Žuljević). Nadalje, izvornu imenicu **туманах** (B [...], op.A.) - *U maglama*, koju Jakšić prevodi izvorniku u potpunosti ekvivalentnim, i hrvatskim standardnim i selačkim govornim izrazom **magla** (u magli, op. A.), Žuljević, dodatno uranjajući Jesenjina u samoga sebe i svoj rodni kraj, zamjenjuje mletacizmom (venecijanizmom) **kalig** čije značenje Petar Šimunović,⁷⁹ referirajući se između ostalog i na Deanovićev *Lingvistički atlas Mediterana*,⁸⁰ definira kao *izmaglicu*, osobito *izmaglicu na moru*. Naime Bol i druga bračka mjesta uz samu morsku obalu, reći će: **Na morú je kalig** - *Na moru je magla*.⁸¹ Riječ pak ne nalazimo u dostupnim nam glosarima selačkoga govora

⁷⁸ Usp. VLADIMIR ANIĆ, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 1998.; NICOLA ZINGARELLI, *Vocabolario della Lingua Italiana*, Ed. Zanichelli, Milano, 1990. itd.

⁷⁹ PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

⁸⁰ MIRKO DEANOVIĆ, *Lingvistički atlas Mediterana II. Anketa na Visu (Komiži)*, Zagreb, 1966., str. 5.-35.

⁸¹ Osim natuknice Šimunović u citiranom rječniku navodi Milnu, mjesto na Braču koje kao da izranja iz vlastite uvale, kao lokaciju gdje se taj mletacizam čuje. Mirko Deanović u navedenom *Lingvističkom atlasu Mediterana* isti leksem nalazi u Komiži na otoku Visu, dok ga kao mletacizam iz govora grada Senja navodi MILAN MOGUŠ u: *Senjski rječnik*, HAZU - Matica hrvatska u Senju, Senj, 2002.

što možemo protumačiti određenom “otočnom kontinentalnošću“ samoga mjesta.⁸² Imenicu u obliku **caligo**⁸³ u književnoj uporabi nalazimo i u talijanskom jeziku,⁸⁴ dok je standardizirani oblik, istoga latinskog korijena i iste *etimologia proxima*: **calligo**, **iginis**, f. = tama, **magla**, dim, *caligine*⁸⁵, ali sa značenjem: *gusta magla* i bez određenja geografske pozicije njezine meteorološke pojavnosti. Neke etimološke, ali i semantičke najstarije korijene (*etimologia remota*) možemo potražiti i u kasnolatinskom glagolu **calāre** (iz gr. chalāō) i sa značenjem: *neštu pokrenuti da se lagano s visoka spušta naniže*,⁸⁶ što je i jedna od makar vizualnih osobina magle, onako kako ju se (na moru) vidi. Ovako definiranu imenicu donose i Mario Doria i Enrico Rosamani u svojim rječnicima.⁸⁷ Oblik **caligo** = *magla*, *izmaglica na moru*, dakle s onim istim značenjem koji navodi Šimunović u svojem *Rječniku bračkih govora*,⁸⁸ donosi i Giuseppe Boerio u poznatom rječniku venecijanskog dijalekta,⁸⁹ a potvrđuje Luigi Miotto u rječniku venetsko-dalmatinskog dijalekta.⁹⁰ Najžu leksičko-etimološku povezanost imenice **caligo** kao mletačko-dalmatinskog romanizma potvrđuje i Vojmir Vinja u svojim etimološkim istraživanjima.⁹¹ Što se pak tiče prilagodbe ovoga mletacizma u procesu adaptacije prisutna je tek apokopa finalnog samoglasnika leksema jezika primatelja: **caligo**/*calig*, što se redovito dešava i kod adaptacije drugih riječi

⁸² Mletacizam **kalig** ne nalazimo naveden kao leksem govora Selaca niti kod bogatog Šimunovičeva *Rječnika bračkih čakavskih govora*, a ne spominje ga ni Selčanin Siniša Vuković u solidnom *Glosariju* kojim završava svoj *Florilegij selačkoga pjesništva XX. stoljeća, Verši na Selcih*, Selca, 2005., str. 383.-449.

⁸³ Kod WALTER BASSO, DINO DURANTE, *Nuovo dizionario veneto - italiano etimologico - italiano - veneto con modi di dire e proverbi*, Ed. CISCRA, Roma, 2000., nalazimo i oblike: **caigo**, **caivo**, **calivo** sa značenjem: *ledena magla*, *gusta magla*, koji se mogu čuti u pojedinim dijelovima talijanske pokrajine Veneto.

⁸⁴ Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

⁸⁵ Usp. MIRKO DIVKOVIĆ, *Latinsko-hrvatski rječnik*, U Zagrebu, 1900. (Reprint 1988.); NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

⁸⁶ Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

⁸⁷ Usp. MARIO DORIA, *Grande dizionario del dialetto triestino*, Edizione Italo Svevo - Il meridiano, Trst, 1984.; ENRICO ROSAMANI, *Vocabolario giuliano*, Lint, Trieste, 1990.

⁸⁸ Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

⁸⁹ Usp. GIUSEPPE BOERIO, *Dizionario del dialetto veneziano*, Giunti, Firenze, 1998. (Ristampa anastatica).

⁹⁰ Usp. LUIGI MIOTTO, *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, Ed. LINT, Trieste, 1991.

⁹¹ VOJMIR VINJA, *Jadranske etimologije*, I.-III., HAZU i školska knjiga, Zagreb, 1998. - 2004.

romanskog podrijetla i to ne samo u ova dva čakavska govora već i u većini drugih na području mletačko-slavenskih interferencija. Neki su leksemi već kao takvi transferirani iz jezika davatelja.⁹² Npr. riječi: **balòn** = *lopta*, **bavarìn** = *rubac oko vrata djeteta kao zaštita od prljanja pri jelu*, već su apokopirani mletacizmi⁹³ i u govor Brača, ali i Splita, Zadra pa i drugdje na obali ulaze već apokopirani i to kao: **balun**,⁹⁴ **babarin** (**baverin**, **bavarin**).⁹⁵ Uzgred spomenimo, kada je riječ o prvom primjeru (**balon** > **balun**), najčešću samoglasničku promjenu u odnosu modela i replike, odnosno gotovo redovit prijelaz samoglasnika /o/ u /u/ i to u naglašenom i nenaglašenom položaju.⁹⁶ Kod drugih se pak, kao u našem slučaju (**caligo/calig**) finalni vokal gubi u procesu transfera modela u repliku.

Antropomorfizirani dimnjak lokomotive kod Jesenjina (4. stih izvornika) i Jakšića (3. prijevodni stih) je **хрпя** odnosno **frkće**. Ruskom glagolu hrvatska je varijanta semantički potpuno ekvivalentna. Naime i jedan i drugi izraz označavaju rzanje, kada su konji u pitanju, odnosno glasno ispuštanje zraka kroz nozdrve (u ljutnji, nervozi, pod naporom, u bijesu i sl.), kada su u pitanju ljudi, što opet zvukom podsjeća na konjsko rzanje. U Žuljevićevu prijevodu stroj **šmārče**, što je pomalo neobičan prijevodni izbor. Glagol **šmrcati** (*šmārče*) odnosi se naime na zvuk ili na sam čin uvlačenja slinje kroz nosnice ili pak metonimijski određuje uzročno-posljedičnu vezu plača i takvog slinjenja. Uglavnom ili vrlo često odnosi se na dječje ponašanje pri učestalom plaču ili pak, depreciativno, na pretjerano sentimentalno, melodramatski plačljivo ponašanje odraslih osoba. U svakom je slučaju

⁹² Usp. FLAVIA URSINI, *Sedimentazioni culturali sulla costa orientale dell'Adriatico: il lessico veneto-dalmata del Novecento*, "Atti e memorie della società dalmata di storia patria", Venezia, XV (1987.), str. 73-75; LAURA LEPSCHY, GIULIO LEPSCHY, *La lingua italiana. Storia, varietà dell'uso, grammatica*, Bompiani, Milano, 1998., str. 44.

⁹³ Usp. LUIGI MIOTTO, nav. dj.; GIUSEPPE BOERIO, nav. dj.; ENRICO ROSAMANI, nav. dj.; WALTER BASSO, DINO DURANTE, nav. dj. U standardnom jeziku ovim leksemima ekvivalenti su sufiksne (-one) uvećanice: **pallone** (**ballone**) odnosno **bavaglino**, što jasno govori o apokopi kao procesu svršenom još u fazi formiranja mletačkog govora.

⁹⁴ Usp. MAGDALENA NIGOEVIĆ, *Romanizmi u "Berekinu"*, Split, 2007., str. 27.

⁹⁵ Usp. IRENA MARKOVIĆ, *Usporedba Pellisove istočno-jadranske građe za ALI sa suvremenim mletacizmima u zadarskom govoru*, Zadar, 2010., neobjavljeni doktorat, str. 191.

⁹⁶ Usp. mlet. **porton** > dal. mlet. *portun*; mlet. **cantador** > dal. mlet. *cantadur*; mlet. **pontar** > dal. mlet. *puntavat* i sl.

semantički, ali i stilistički odmak od izvornika više nego očigledan, jer ni iz kojeg segmenta, osim dijelom iz onoga fonostilističkog (*tārče/šmārče*), ne proistječe gotovo životinjski žestok efekt glasanja moćne lokomotive. Možemo dakle tek pretpostaviti da je Žuljevića na ovakav postupak navela izrazita eufonična zvučnost korištene glatke rime.

U posljednjem stihu prve strofe Jesenjinov vlak ne juri na kotačima od čelika već na metaforičkim **лапах чунних** - *na šapama od čelika*. U Jakšićevu su prijevodu šape dijelom antropomorfizirane i njegov je vlak **na nogan od čelika**, dok ih Žuljević u sintagmi: **u acalōnim kalcètan** - *u čarapicama o čelika*, koja je u oba elementa mletački transfer u bolsku čakavicu, u potpunosti antropomorfizira. Naime, kao što vidimo, kod Žuljevića kola lokomotive su metaforičke *kalcète*. Za izraz Šimunović navodi značenje: *čarape, duge čarape koje treba obući jer je zima*.⁹⁷ Izraz **kalzeta** s onim istim značenjem koji ima imenica **calzetta** u standardnom talijanskom jeziku, govoreći o romanizmi u govoru Božave na Dugom otoku, donosi i Arturo Cronia.⁹⁸ Leksem **calzeta** s identičnim značenjem nalazimo i kod Boeria i kod Miotta.⁹⁹ Talijanski standardni jezik izraz **calzetta** koristi kao umanjenicu imenice **calza** s osnovnim značenjem čarapa.¹⁰⁰ Etimologiju imenice nalazimo u srednjovjekovnom latinskom izrazu **calcea(m)**, odnosno klasičnom latinskom **calceus**, -i, m. - *ci-pela, čizmica*, što bi se makar konotativno puno bolje uklopilo u Žuljevićevu metaforu.¹⁰¹ Međutim potvrdu takvoga nečeg u razgovoru sa žiteljima Bola nismo dobili. Mlađa populacija o tome baš ništa ne zna, dok se neki stariji mještani sjećaju **kalceta** kao debljih, obično vunениh čarapa, koje su se kao svojevrsna (kućna) obuća zimi nosile preko nekih drugih, tanjih čarapa.¹⁰² Spomenimo da transferirana imenica ili bolje rečeno imenski alterativni sufiks - **etta**, kao i kod jezika davatelja ne poznaje geminatu kao što je uostalom ne

⁹⁷ Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

⁹⁸ ARTURO CRONIA, *Elementi latino-italiani nel lessico di un dialetto čakavo*, Estratto da "L'Italia dialettale", VI (1930), str. 110.

⁹⁹ Usp: GIUSEPPE BOERIO, nav. dj.; LUIGI MIOTTO, nav. dj.

¹⁰⁰ Usp. MIRKO DEANOVIĆ, JOSIP JERNEJ, *Hrvatsko-talijanski rječnik / Vocabolario croato-italiano*, Školska knjiga, Zagreb, 1994.

¹⁰¹ Usp. MANLIO CORTELAZZO, PAOLO ZOLLI, *Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*, Zanichelli, Bologna, 1999.

¹⁰² Govorio nam je o tome šezdesetogodišnji Boljanin Tomo Brešković - Bäršatinov.

poznaje niti velika većina mletacizama, odnosno dijalekta sjeverne Italije.¹⁰³ Imenica je u postupku prilagodbe jeziku primatelju dobila padežni nastavak hrvatskoga lokativa za imenice ženskoga roda u množini po “a” i po “i” deklinaciji, koji se bolskom čakavskom govoru prilagodio isto onako kako se prilagođavaju hrvatski standardni leksemi tipa: crkve (nom.m.) / crkvama (lok.m.) - crkvan, kuće (nom.m.) / kućama (lok.m.) - kućan, odnosno u ovom slučaju: kalcete (nom.m.) - kalcetan (lok.m.).¹⁰⁴

Isti je postupak prilagodbe vidljiv i kod pridjevnog atributa *acalôn* (*acalônin*) - *od čelika, čeličnim*,¹⁰⁵ gdje se pridjev po istom deklinacijskom modelu morao složiti s imenicom koju u ovom slučaju građevno određuje. Osim na grafematskoj razini *azal*, dakle s grafemom “z” umjesto “c” za glas [dz] nalazimo i u navedenom Miottovom, odnosno Rosamanijevom rječniku. Giuseppe Boerio u svojem rječniku također donosi gotovo isti oblik riječi istoga značenja. No ono što je pomalo iznenađujuće upravo je geminata “zz” [dzdz] koju Boerijev venecijanski za razliku od Miottova venecijansko-tršćanskog dijalekta u ovom dosta rijetkom slučaju preuzima i zadržava iz talijanskoga standardnog leksema *acciaio-čelik*, koji pak blisku etimologiju vezu uspostavlja s kasnolatinskim *aciariu* (m) - *čelik*,¹⁰⁶ a daljnju s latinskom imenicom *acies*, -ei, f. - *oštrica*, zajedno s genitivom *ferri* - *čelični (željezni) mač*.¹⁰⁷ Bolski čakavski govor kao uostalom ni tršćanska varijanta venecijanskog, fonem ni u izgovoru ne bilježi kao pojačani/produženi suglasnik. Potvrdu prisutnosti ovoga mletacizma duž Jadrana donosi i Vinja, dok je kod Petra Skoka ne nalazimo.¹⁰⁸

Još jedna fonetsko/fonološka osobina bolskog leksema kao izravna posljedica transfera jeste zatvoreni izgovor samoglasnika “a” u dugim slogovima pa se tako mletacizam *azzal*, po modelu *māla/mōla, slān/slōn*, osim epenteze samoglasnika “a” u okviru konsonantske skupine *ln/lan*, u kosom padežu umjesto očekivano *acalānim* ostvaruje kao *acalōnim/kalcetan*.

¹⁰³ Usp. LAURA LEPSCHY, GIULIO LEPSCHY, nav. dj., str. 51.

¹⁰⁴ Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, ĐURO ŽULJEVIĆ, *U lipien jaziku di ča slāje zvonī*, Srednja škola “Bol”, Bol, 1999., str. 9.-31.

¹⁰⁵ Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

¹⁰⁶ MANLIO CORTELAZZO, PAOLO ZOLLI, nav. dj.

¹⁰⁷ MIRKO DIVKOVIĆ, nav. dj.

¹⁰⁸ Usp. VOJMIR VINJA, nav. dj.

Subjekt objektne rečenice u strofi: **поезд** - *vlak*, i u izvorniku i u oba prijevoda snažno je istaknut stilski obilježenim redom riječi.¹⁰⁹ Zauzevši “nepravilno” posljednje mjesto u rečenici i ukupnom periodu (prva strofa) dodatno je pojačao projektiranu opozicijsku antitezu s konjem, drugim logičkim (stvarnim) subjektom pjesme u cjelini. Ono što nas pak ovdje više zanima jeste činjenica da je vlak u oba prijevoda izrečen još jednim mletacizmom. Kod Jakšića je to **ferâta** - *vlak*, koju kao venecijanizam u selačkom govoru i s navedenim značenjem nalazimo i u Šimunovićevu *Rječniku bračkih govora*, ali i u *Glosariju* koji Siniša Vuković prilaže svojem *Florilegiju*.¹¹⁰ Žuljević donosi nešto izmijenjenu varijantu: **ferôta** - *vlak*. Naime i na ovom je primjeru vidljivo za bolski govor uobičajeno zatvaranje dugog “a” u slobodnom slogu u dugo “o”. Venecijanizam bilježe i Luigi Miotto i Enrico Rosamani i to u potpunosti istovjetnog selačkom obliku i značenju. Neobično je pak da ni Giuseppe Boerio pa ni Mario Doria u svojim inače jako dobrim i vrlo iscrpnim rječnicima mletačkog (tršćanskog) govora ovu imenicu uopće ne spominju.¹¹¹ Potvrdu prisutnosti ovoga romanizma, koji u standardnom talijanskom jeziku svojim značenjem odgovara imenici **treno** - *vlak*, u dalmatinskim govorima ne nalazimo ni u Jadranskim etimologijama Vojmira Vinje.¹¹² Korijen leksema možemo nazrijeti u metonimijskom ostvarenju talijanske imenice rijetke uporabe **ferrata**¹¹³ sa značenjem **ferrovia** - *željeznica*, kao ukupnost svega onoga što čini tu vrstu prometa.¹¹⁴ Tako leksem tumače i Rosamani i Miotto. Prve pak etimologijske tragove svakako moramo potražiti u latinskom **ferrum**, -i, n. - *željezo*; metonim.: *željezno oruđe ili oružje*.¹¹⁵ Ova je latinska imenica pak nepoznate etimologije.

¹⁰⁹ I u jednom i u drugom jeziku radi se o stilski motiviranoj inverziji položaja subjekta u rečenici.

¹¹⁰ Usp. SINIŠA VUKOVIĆ, nav. dj., str. 383.-449.

¹¹¹ MARIO DORIA, nav. dj.; GIUSEPPE BOERIO, nav. dj.

¹¹² Usp. VOJMIR VINJA, nav. dj.

¹¹³ Spomenimo da Cortelazzo i Zolli u navedenom etimologijskom rječniku za ovu riječ, koja u svojem korijenu nosi leksem **ferro** - *željezo*, donose sljedeće tumačenje: *trag koji na nekom terenu ostaje od željeznih potkova životinje* (p. A.). Kao što vidimo, ovo značenje sa značenjem toga romanizma koji je u uporabi u gotovo svim istočno jadranskim hrvatskim govorima, nije ni u kakvoj vezi. Uz napomenu: *regionalizam*, donosi ga i VLADIMIR ANIĆ u: *Rječnik hrvatskoga jezika*, nav. dj.

¹¹⁴ Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

¹¹⁵ MIRKO DIVKOVIĆ, nav. dj.

U drugoj strofi:

A за ним
 По большой траве,
 Как на празднике отчаянных гонок,
 Тонкие ноги закидывая к голове,
 Скачет красногривый жеребенок?¹¹⁶

(Jakšić)

*A za njõn
 Propìnjuć se do glāve nogõn
 Prūga u trāvì tankovìt,
 Ka na ùtrki kojú mòra dobìt
 Jedan kònj crjènega vrata.*

(Žuljević)

*A za njuõn
 U visokuoj trõvì,
 Kakò na fièri jãšu delije,
 Dižuć nõge rãzo glõvi,
 Skõče ždrìbe čarnjène ðije?*

Jesenjin u odnos s vlakom uvodi konja koji se, iako beznadno, kao na utr-
 kama prigodom prazničnih seoskih natjecanja, frenetično utrkuje s loko-
 motivom. Jakšić se pri prijevodu suzdržava od, recimo to tako, “nepotrebnih
 tuđica“ i u ovoj ih kitici kod njega ne nalazimo. Žuljević pak i u ovoj strofi za
 romanizme iz bolskoga govora pronalazi “pravo mjesto“. Pa tako Jesenjinov
 izraz **на празднике** - *na blagdane, na dane proslave*, koji je Jakšić potpuno
 izbjegao, prevodi romanizmom **fjera** (na **fjèri**). Šimunović leksem u svojem
 rječniku donosi u nešto izmijenjenom grafematskom obliku (kraćenje slo-
 ga) **fjèra** i sa značenjem: *crkvena* (i seoska) *svečanost, a negdje i godišnji*
sajam, te napominje da osim bračkih mjesta i neka druga dalmatinska na-
 selja koriste isti pojam s istim značenjem.¹¹⁷ Ovako definiran pojam **fiera**
 naći ćemo i u drugim značajnim rječnicima mletačkoga dijalekta, kao što
 je Boerijev, Dorijin ili Rosamanijev.¹¹⁸ Potvrdu ne nalazimo ni kod Vinjinih

¹¹⁶ *A za njim / Po velikoj travi, / Kao na proslavi za (vrijeme) strasnih utrka, / Tanke noge zabacujuć do glave, / Skače ridogrivi ždrebčić?*

¹¹⁷ PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

¹¹⁸ Zanimljivo je zapaziti da taj romanizam nećemo naći u Miottovu *Dizionario del dialetto veneto-dalmata*, koji se uglavnom bavi realizacijom venecijanizama (trščanizama) u zadarskom i splitskom govoru, a nećemo ga zabilježiti niti kao suvremeni zadarski mletacizam. O tome vidi: IRENA MARKOVIĆ, *Rječnik, primjeri, etimologije, u: Usporedba Pellisove istočno-jadranske građe...*, nav. dj., str. 185-294.

Jadranskih etimologija, a niti u Skokovu *Etimologijskom rječniku*. Daljnju etimologiju romanizma **fiera** potražiti ćemo u kasnolatinskoj učenoj riječi **feria(m)** - *periodični prodajni sajam različite robe na veliko i na malo, koji se uglavnom održavao prigodom crkvenih blagdana*, s metatezom medijalnog samoglasnika "i",¹¹⁹ što svoj korijen najvjerojatnije ima u latinskom pridjevu **festus, a, um** - *svečan*, odnosno imenici **festum, i, n.** - *svetkovina*.¹²⁰ Iako je Žuljevićev prijevod ruskog pojma gotovo doslovan, važnost i motivaciju za uporabu upravo te riječi možemo potražiti i izvan lingvističke sfere. Naime egzogena narav uporabe prijevodnog pojma **fiera** za praznik, blagdan, u velikom se dijelu krije u kulturno-etnološkom i društvenom statusu koji godišnja svečanost mjesta Gospa od Sniga i Dan bolske fiere (5. kolovoza) uživa u povijesnom sjećanju, ali i u aktualnom doživljaju bolskoga puka, a danas i njegovih turističkih gostiju. S obzirom na ovako postavljenu tezu, ovaj romanizam možemo slobodno definirati kao intimni transfer.

U četvrtom pak stihu za Jesenjinaov prijedlog **к (голове)** - *do (glave)* Jakšić prevodi i sadržajno i gramatički ekvivalentnim prijedlogom **do**, dok Žuljević pribjegava nešto kompleksnijem rješenju. On naime funkcionalnu prijedložnu česticu zamjenjuje nekom vrstom opisnog prijedloga romanskog podrijetla **rāzo** - *tik do, u razini sa*, kakvim ga određuje i Šimunović u svojem *Rječniku*. Blisku etimologiju nude nam svi do sada navedeni rječnici venecijanskih dijalekata i pritom navode isti ilustrativni primjer, odnosno: **Caminar raso (rasente) al muro.** - *Hodati (tik) uz zid*.¹²¹ Daljnju etimologiju treba tražiti u latinskom glagolu **rādo, rādere, rāsi, rasum** - *strgati, taknuti, dirnuti, obrijati*, odnosno u participu toga galagola **rasente** koji figurativno označava **rasentare** - *proći tik uz što, kosnuti, gotovo se o što očešati*, i u potpunosti se svojim značenjem uklapa u kontekst Žuljevićeva prijevoda. Nećemo pogriješiti ako Žuljevićev prijedlog **razo** povežemo i s hrvatskom standardnom imenicom **razina** - *vertikalna udaljenost od podloge*,¹²² koja je i semantički i svojim etimološkim poljem vrlo bliska izboru našega Boljanina.

¹¹⁹ Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

¹²⁰ Usp. MIRKO DIVKOVIĆ, nav. dj.

¹²¹ Vidi npr. LUIGI MIOTTO, nav. dj.

¹²² Usp. VLADIMIR ANIĆ, nav. dj.

Središnja strofa, ili kako smo je nazvali oktava raspleta ove male intimne drame, osobito kod nesputanog Źuljevića vrvjet će romanizmima. Pogledajmo:

Милый, милый, смешной дуралей,
 Ну куда он, куда он гонится?
 Неужель он не знает, что живых коней
 Побдила стальная коница?
 Неужель он не знает, что в полях бессиянных
 Той поры не вернет его бег,
 Когда пару красивых степных россиянок
 Отдавал за коня печенег?¹²³

(Jakšić)

*Mili mōj! Prāva naivčīna mojà!
 Zašto trođiđ kopita i polplate?
 Ma ča ne vidiđ da je živega konja
 Zaminila kavalerija od late?
 Oli ne zna da ova trka kroz poje
 Ne može vratit vrimenta ona
 Kad je Pečeneg dvi cure najboje
 Baratava za jednega konja.*

(Źuljević)

*Ča tārčeđ, priđiđ, ča se mećeđ,
 Drogo moja, beđtijo mala?
 Ol ne kapiđ, ol ne znođ da niećeđ
 Priteć konja ol acala?
 Ča ne znođ da se u ova poja
 Ne more vratit ono vrime olupri,
 Kad bi Pečenieg za jelniega konja
 Dvi lipe cure ofri?*

Na tu neravnopravnu utrku lokomotive modernoga vremena revolucionarne i industrijalizirane Rusije s plemenitom životinjom seoske Rusije, u kojoj i konj i pjesnikovo sjećanje na djetinjstvo definitivno gube, Jesenjin se apostrofom obraća tom simbolu drvenih stepskih izbi. Čini to zazivajući ga u drugom licu, krijući pritom u porazu lijepe, ali pomalo naivne životinje sebe i vlastiti poraz.

Iako Jakšić prvi stih gotovo doslovno prevodi, poneki je otklon ipak pri-sutan. Pa tako efektivnost ponovljene “lažne” izvorne invokacije u nominativu: **Милый, милый**, - *mili, mili*, postiže intimnim atributom: **Mili moj**. I

¹²³ *Dragi, dragi, smiješna budalica, / Pa kamo on, kamo on hita? / Zar ne zna, da je žive konje / Pobijedila čelična konjica? / Zar on ne zna da je u poljima besjajnim / To vrijeme neće vratiti njegov trk, / Kada je par lijepih stepskih Ruskinja / Davao za konja Pečenjeg? (n. P.)*

druga će invokacijska verzija u istom stihu doživjeti neke prijevodne interpretacije koje neće izazvati osobite otklone, ali određenih će pomaka ipak biti. Naime sintagmu: **смшной дуралей** - *smiješna budalica*, izrazit će konstrukcijom: **Prava naivčina moja!**. Već će zamjena hipokoristika **budalica** sasvim ozbiljnim, gotovo pejorativnim augmentativom **naivčina**, pritom još i pojačanim premetnutim atributom **prava**, dovesti do ozbiljnijeg stilističkog odmaka od izvornika. Oštrinu ovakve slike Jakšić će, u nekoj vrsti oksimorona, ipak nastojati ublažiti dometnutim atributom **moja**. Prijevod drugoga stiha tek je na prvi pogled reinterpetativan i vrlo slobodan, dok se u suštini radi o svojevršnom metonimijskom obratu uzroka i posljedice.

Za razliku od Jakšića koji u prva dva stiha ne koristi romanizme, Žuljević je, osim nekih drugih prevodilačkih sloboda, i u tom dijelu obilan. No prije svega valja spomenuti inverziju u prvom distihu što će mu omogućiti efektinju, kod njega pravu vokativnu invokaciju konja koji je sada: **drōga moja, beštijo māla**. Naizgled pejorativni romanizam **beštija** - *životinja, u Dalmaciji osobito domaća životinja*, zapravo je prepun hipokorističkih konotacija. Taj se asocijativni krug naročito širi kada imenicu prati atributni niz: **drōga, moja, māla**. Potvrđuje nam to i Šimunović navodeći upravo primjer uporabe toga romanizma u Bolu, dakle u mjestu iz kojeg dolazi naš prevoditelj.¹²⁴ Takva je slika posebno važna kada je smjestimo u kontekst izvornog sastava pa je kao takva u ovom slučaju u odnosu na Jakšićev izbor, možda i bliža izvornoj atmosferi. Imenica je, kako navode Boerio, Rosamani, Doria odnosno Basso/Durante u navedenim rječnicima transferirana iz mletačkog. U talijanskom standardnom jeziku imenici **bestia** odgovara tumačenje: *životinja u najopćenitijem smislu te riječi* (p. A.),¹²⁵ dok njezinu *etimologia remota* pa i semantički korijen valja potražiti u latinskoj imenici **bestia**, ae. f. - *životinja, divlja životinja*.¹²⁶ Luigi Miotto donosi varijantu **bestiàza** za **bestiaccia** - *biti životinja, biti poput životinje* (pejor.) na standardnom talijanskom jeziku, što nikako ne odgovara kontekstu ove pjesme. No kao i

¹²⁴ *Kūpila son jednū dōbru beštiju za mlīko*. (U Bolu krava ili koza). Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

¹²⁵ Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

¹²⁶ MILAN ŽEPIĆ, *Latinsko-hrvatski ili srpski rječnik*, prema izdanju B. Horvat-Žepić, priredio Veljko Gortan, VII. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1979. Imenica je, kada je u pitanju bolska varijanta predmetnog romanizma u danom kontekstu semantički oplemenjena i u alterativnom je smislu ušla u sferu hipokoristika.

Vladimir Anić (regionalizam) i on donosi verziju **beštja** koja se javlja u Dalmaciji, osobito u Zadru i u Splitu, i koja tek u odnosu na kontekst poprima pejorativne odnosno hipokorističke konotacije.¹²⁷ Ni Vojmir Vinja, a niti Petar Skok tu romansku tuđicu u dalmatinskim govorima ne spominju. Tomu je možda tako jer je formom identična latinskom uzoru.

U drugom odnosno prvom izvorno invertiranom stihu Žuljević rabi čak dva romanizma. U oba su slučaja u postupku transfera znatno izmijenjeni i prilagođeni bolskom čakavskom govoru. U nizu od tri asindetske upitne rečenice u okviru jednoga koordinatnog perioda čak su dva predikata podrijetlom iz nekoga od mletačkih govora i u nizu zamjenjuju tek jedan izvorni predikat, odnosno glagol **ГОНИТСЯ** - *hita* (hitati, žuriti, natjeravati se, op. A.). Iako je taj niz od tri gotovo sinonimična glagola: **tarčati**, **prišiti**, **mećati se**, dobro zamišljeni gradacijski slijed sa svojevršnim klimaksom na kraju, ipak se čitatelju prijevoda predstavlja kao pomalo “prenapregnuta” hiperbola. Prvi je glagol **prišiš** (prišiti, op. A.) koji Šimunović donosi s obilježnim kratkosilaznim naglaskom na vokalu prvoga sloga i sa značenjem koje uglavnom odgovara izvornom glagolu, odnosno: *žuriti*, *hitati*. Radi se o leksemu koji korijen vuče iz imenice **priša** - *žurba*, *hitnja*, koju kod Boerija nalazimo kao **pressa** (*fretta*, *affrettamento* - žurba), kod Rosamania u diftongiziranoj verziji **priessa** (*fretta*, *premura* - žurba), a kod Miotta, uz standardnu pojavu degeminacije, **prèsa** koja je pak najbliža geminiranoj verziji u standardnom talijanskom jeziku **prèssa** - *žurba*, *hitnja*. Krajnju etimologiju imenice **pressa** sa značenjem: *premura*, *fretta* (*aver fretta*, *fare qualcosa in fretta*) - hitnja, žurba (biti u žurbi, činiti što u žurbi)¹²⁸ i Zingarelli, ali i Cortelazzo/Zolli u već citiranim rječnicima nalaze u rijetko korištenoj dijalektalnoj imenici juga Italije i s takvim se značenjem pojavljuje tek početkom 14. stoljeća.¹²⁹ O semantičkoj etimologiji ove verzije malo se zna. U konačnici glagol **prišiti** bila bi kroatizirana izvedenica iz mletačko/

¹²⁷ Usp. VLADIMIR ANIĆ, nav. dj.; LUIGI MIOTTO, nav. dj.

¹²⁸ Uobičajeno značenje imenice **pressa** usko je vezano uz značenje glagola **pressare** - *snažno pritiskati*, i znači: *čin ili efekt snažnog pritiskanja*.

¹²⁹ Pojava te imenice vezuje se s djelima Bonvesin de la Riva (nakon 1315.) odnosno Fazio degli Uberti (1346. - 1367.). Usp. MANLIO CORTELAZZO, PAOLO ZOLLI, nav. dj.

talijanske glagolske sintagme **aver prèsa/pressa**.¹³⁰ Niti ovaj venecijanizam ne nalazimo kod Vinje pa ni u Skokovu *Etimologijskom rječniku*.

Sličnu situaciju imamo i s predikatom treće nezavisne rečenice. Radi se o glagolu **mećat se** kojega u tom obliku i sa značenjem: *postavljati se protiv koga, bacit se na koga*, u smislu: *natjecati se s nekim, upirati, truditi se* (o. A.), bilježi Šimunović, a koji je izvedenica iz romanskog/mletačkog leksema koji Boerio navodi u kontekstu: **meterse a far qualcosa - accingersi a che che sia, imprendere**, odnosno: *pripraviti se na što, primiti se čega, poduzeti što i sl.* (p. A.). Ovdje nije isključen niti mogući utjecaj hrvatske istoznačnice: *nadmetati se*¹³¹ premda je upravo prefiks “nad” onaj tvorbeni element koji hrvatskom glagolu atribuirano značenje koje nederivirani glagol **mećati**, kao mletački kalk, ima. U sličnim kontekstima i u istom obliku: **Mèter sù una persona contro un'altra - pokrenuti jednu osobu protiv druge, suprotstaviti jednu osobu drugoj**, glagol donosi i Rosamani odnosno Miotto.¹³² Standardni talijanski jezik povratni glagol **mettere** (metterse) najsirodnije našem kontekstu određuje s: **mettersi in cammino, incamminarsi - uputiti se, kretati se**.¹³³ Oblik koji je glagol poprimio u čakavskom bolskom govoru može se zahvaliti morfološkoj prilagodbi infinitivnog nastavka hrvatskim glagolima na **-ti**, odnosno palatalizaciji medialnog konsonanta - **t - > ć**.¹³⁴

U drugom distihu u odnosu dva prijevodna pristupa uočiti ćemo, sada već kao neku zakonitost, sličan postupak kao i kod prethodne sekvence. Naime u prvom stihu jedinstveni izvorni predikat izrečen glagolom **HE ЗНАЕТ** - *ne zna* (ne znati, op. A.) Jakšić prevodi isto tako sintetičnim predikatom **ne vidi** odnosno **ne vidjeti**, metonimijskom zamjenom za izvorno značenje *ne znati*. Žuljević pak ponavlja već viđeni postupak pa jednu rečenicu sastavlja u dva polisindetska člana koji započinjući istom upitnom česticom **ol** (ili, stand. hr. jez., op. A.) i sadrže dva sinonimijska glagolska predikata: **ol ne kapiš / ol ne znoš - ne razumiješ li / ne znaš li**. Glagoli nisu, kao u pret-

¹³⁰ Imenicu kao mletacizam navodi i Arturo Cronia analizirajući romanizme mjesta Božave na Dugom otoku. Usp. ARTURO CRONIA, *Elementi latino - italiani nel lessico di un dialetto čakavo*, nav. dj., str. 118.

¹³¹ Usp. VLADIMIR ANIĆ, nav. dj.

¹³² Nav. dj.

¹³³ Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

¹³⁴ Leksem ne bilježe Petar Skok, a ni Vojmir Vinja u svojim relativno recentnim leksikografskim i etimološkim istraživanjima romanizama na istočnoj obali Jadrana.

hodnom slučaju postavljeni u gradacijskom nizu, međutim efekt retoričkog stupnjevanja Žuljević uspješno postiže upravo ponavljanjem upitne čestice.

Prvi je glagol očiti romanizam koji Šimunović u infinitivu bilježi kao **kapīt** i sa značenjem: *razumjeti, shvatiti*¹³⁵ što bi bila kroatizirana varijanta koju Boerio i Rosamani donose kao apokopiranu verziju galgola **capire** u standardnom talijanskom jeziku, odnosno apokopirani **capir**. *Etimologia remota* valja potzražiti u latinskom glagolu indoeuropskog podrijetla *cāpere* – *uzeti*, odnosno: *mentalno preuzeti, razumjeti*.¹³⁶

Bjelodano je da su Bračani upravo taj mletacizam prilagodili morfološkom modelu hrvatskih glagola s infinitivnim nastavkom -t. Ovaj se transfer nije desio u svim dijelovima Dalmacije tako da ga Luigi Miotto, koji svoj rječnik uglavnom zasniva na romanizmima Zadra i Splita, ne donosi. Ne navode ga ni Skok, a ni Vinja u svojim etimologijama.

U posljednjem stihu prvog četverostiha Žuljević sa svojim konjem od acala (**konjā od acāla** kojega neće prestići, kako Jesenjin kaže, živi konj) ostaje dramatičan, dok Jakšić toga istoga konja od čelika pomalo posprdnno naziva **kavalerija od lāte** – *konjica od lima*. U ovom dijelu i jedan i drugi prevoditelj donekle nastoje reinterpretirati izvornu sintagmu **стальная конница** – *čelična konjica*, pri čemu do izražaja dolazi, za Jakšića pjesnika pa tako i prevoditelja gotovo poslovična duhovitost ili kako kaže za njegov poetski izraz akademik Šimunović, šaljivi izričaj ili pak: “[...], šaljiva, bockava dosjetka [...]”¹³⁷

Oba člana Jakšićeve prijevodne sintagme transferirani su romanizmi u njegovu selačku čakavštinu, dok je Žuljević u ovom slučaju, pomalo neobično, nešto suzdržaniji u njihovoj upotrebi te nalazimo tek već viđeni i analizirani mletacizam **acāl**.¹³⁸ Jesenjinova je konjica tako dobila potpuni ekvivalent u mletacizmu **kavalerija** koji Šimunović donosi, s istim značenjem, ali u nešto izmijenjenom obliku **kavalarija**.¹³⁹ Skok i Vinja o tom mletačkom

¹³⁵ Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

¹³⁶ Usp. MANLIO CORTELAZZO, PAOLO ZOLLI, nav. dj.

¹³⁷ Usp. ZLATAN JAKŠIĆ, *Pivac na humaru, Vedri i zvonki zvuci Jakšićevih čakavskih stihova*, Prof. dr. Zlatan Jakšić i njegova poezija, Predgovor zbirci iz pera Petra Šimunovića (str. 5.-19.), Matica hrvatska, Zadar, 2002., str. 7.

¹³⁸ Usp. str. 19.-20. ovoga rada.

¹³⁹ PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

leksemu u Dalmaciji ne govore. Istu mada degeminatiziranu varijantu imenice standardnog talijanskog jezika *cavall~~l~~eria* donosi i Boerio (*cavaleria*), dok varijantu koju Šimunović drži karakterističnu tek za bračko mjesto Nerežišća *caval~~l~~aria*, u tom obliku bilježi i Enrico Rosamani u svojem rječniku.¹⁴⁰ Daljnju etimologiju naći ćemo u latinskoj imenici *caballus*, -i, m. - *radni, kastrirani konj, kljuse*, kojoj se u imensko-imenskoj derivaciji domeće sufiks *-eria*.

Determinator u ovoj Jakšićevoj prijevodnoj sintagmi također je romanizam *lata*, koju kao leksem bolskoga govora bilježi i Šimunović. Negativne konotacije (u kontekstu Jesenjinove pjesme u Jakšićevu prijevodu poprimaju i prizvuke posprdnosti) naći ćemo i u primjeru: *Nikáda smo òli is pijòt od láte*, koji uz tumačenje te natuknice nudi Šimunović. Naime jesti iz tanjura od late (lima) označavalo je, a i danas ponegdje označava, s obzirom na materijal od kojega su tanjuri izrađeni, poprilično siromaštvo i nezavidan socijalni status. *Etimologiju proximu* degeminatiziranog romanizma *lata - lim*, pronalazimo u mletačkom leksemu *lata*, kako ju donose Rosamani, Doria odnosno Basso/Durante u svojim dijalektalnim rječnicima.¹⁴¹ U obliku *latta - sottile lamiera di ferro ... - tanak željezni lim...* (p. A.) imenicu nalazimo i u standardnom talijanskom jeziku. Zingarelli govori o nejasnom etimološkom podrijetlu,¹⁴² dok Cortelazzo/Zolli navode kasnolatinsko podrijetlo leksema (8. st.), kada se ta riječ u Italiji mogla čuti zajedno s istoznačnicom *lamina*, f. - *metalna pločica, kovinski listić*.¹⁴³ O prisutnosti ovoga leksema duž naše obale, ali i o njegovoj augmentativnoj varijanti *latun < lattone* kao kontaminacijskog efekta dviju imenica: *lata - lim / ottone - mjed*, raspravlja i Petar Skok.¹⁴⁴

U petom i šestom stihu oktave Jakšić će se poslovično nešto sustavnije držati integralnog prijevoda, dok će Žuljević i dalje pribjegavati onoj predromantičkoj, neoklasicističkoj, cesarottijejskoj metodi prijevoda, koju se tako rado naziva "la bella infedele" - *lijepa nevjernica* (p. A.).¹⁴⁵ No odmaci su i kod jednoga i kod drugoga gotovo neznatni i općenito ih možemo zahvaliti

¹⁴⁰ Nav. dj.

¹⁴¹ Nav. dj.

¹⁴² Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

¹⁴³ MANLIO CORTELAZZO, PAOLO ZOLLI, nav. dj.

¹⁴⁴ Usp. PETAR SKOK, *Etimologijski rječnik...*, nav. dj.

¹⁴⁵ O teoriji i povijesti prijevoda vidi: GEORGES MOUNIN, *Teoria e storia della traduzione*, Einaudi, Torino, 1965.

slobodnijem redu riječi i rečenica u periodu. Naglašenije bi se trebali osvrnuti tek na jesenjinovski nostalgичnu pa i pomalo patetičnu metaforu iz petog stiha в полях бессиянных - u *poljima bez sjaja*, koju prevoditelji, kao po dogovoru, jednostavno zanemaruju. Očito im se ta slika nepreglednih ruskih prostranstava nije mogla ni na koji način uklopiti u bračke krajolike kojima su obojica, pa i u ovim stihovima, bez svake sumnje opsjednuti.

Ako zanemarimo ne toliko važnu inverziju stihova koju kao i u inicijalnom tako i zaključnom distihu provodi Žuljević, obojica su prevoditelja sadržajem vjerni izvorniku. Ponešto se razlikuju kod prijevoda izvornoga glagola отдавал (печенер) - *davao* (Pečenjeg, op. A.). Obojica se služe romanizmima srodne semantičke naravi, ali ipak toliko različite da ih ni u kontekstu ne bismo mogli nazvati sinonimima. Za Jakšića Pečenjeg je: / [...] *dvî cùre nâjbòje* / **Baratava** [...] *za jednoga konja*, dok je za Žuljevića Pečenjeg: / [...] *za jelniega konjà* / *Dvî lîpe cùre ofrî*. / . Glagol **baratōvat** (**baràtat**) - *zamijeniti*, bilježi Šimunović za Bol i rodnu Dračevicu. Bližu etimologiju naći ćemo u mletačkim govorima.¹⁴⁶ Tako kod Boeria i Basso/Durante nalazimo apokopirani oblik standardno talijanskog glagola **barattare**,¹⁴⁷ **baratàr** - *zamijeniti*,¹⁴⁸ dok Rosamani bilježi punu, ali degeminatiziranu verziju istoga leksema.¹⁴⁹ Daljnja je etimologija nejasna. U zadarskoj i splitskoj čakavici ova se riječ ne čuje, što nam potvrđuje i Luigi Miotto u navođenom rječniku.

Prve tragove glagola ovoga oblika i značenja srećemo u srednjovjekovnom provansalskom, odnosno starofrancuskom **barater** - *zamijeniti jednu stvar drugom*.¹⁵⁰ I Cortelazzo/Zolli posebno naglašava *izrazito nejasnu i nesigurnu etimologiju*, navodeći pritom, kako kaže: *niz prihvatljivih i mogućih rješenja*.¹⁵¹

Za Jesenjinov leksem отдавал Žuljevićev je prijevodni izbor venecijanizam **ofrî** - *ponudio*. Primjer je to nulte transmorfemizacije talijanskoga standardnog aorista trećeg lica jednine glagola **offrire** - *ponuditi, dati, pokloniti i sl.*, ali i hrvatske glagolske paradigme trajno svršene radnje. Nai-

¹⁴⁶ O ovom mletacizmu u Dalmaciji, ali i šire u južnoslavenskim govorima raspravljaju veoma sadržajno i Skok i Vinja u citiranim leksikografskim i etimologijskim istraživanjima.

¹⁴⁷ Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

¹⁴⁸ Nav. dj.

¹⁴⁹ ENRICO ROSAMANI, nav. dj.

¹⁵⁰ FERNANDO PALAZZI, *Novissimo Dizionario della Lingua Italiana*, Fratelli Fabbri Editori, Milano, 1979.

¹⁵¹ Nav. dj.

me gramem trećeg lica jednine aorista hrvatskih glagola također je nastavak -i. Bjelodano je da riječ prvi korijen ima u latinskom govornom glagolu *offerire* odnosno klasičnom latinskom *offerre* (ob + ferre). Šimunović na Braču bilježi infinitiv *ofrit*,¹⁵² što ipak govori u prilog potpunoj transmorfemizaciji replike u odnosu na model. Rječnici mletačkih govora koji u odnosu na daljnu, najčešće latinsku etimološku provenijenciju dalmatinskih romanizama, predstavljaju *etimologiju proximu*, ovaj glagol ne bilježe, što daje naslutiti da se radi o recentnijem intimnom transferu kao svojevrsnom pomodarskom fenomenu koji je na mnoge načine obilježavao Dalmaciju između dva svjetska rata. Talijanizam ne bilježi Skok, dok mu Vinja, iako je bez svake sumnje u pitanju recentnija romanska tuđica u našim govorima, posvećuje popriličnu pozornost dokazujući da se riječ s navedenim značenjima uglavnom sreće u gradskim sredinama, dok u manjim i zabačenijim mjestima kao što su Smokvica, Čara i Pupnat na Korčuli, Sali na Dugom otoku te Bakarac i Škrlevo taj oblik infinitiva glagola znači: *brzo odgovoriti, ne ostati dužan, odbrusiti, otkresati, oštro odgovoriti*. Ovakva distribucija značenja i oblika govori nam da bi veza s venecijanskim *ofrir* mogla biti tek formalna i da korijen “seoskog” *ofrit* treba tražiti negdje drugdje, odnosno da se etimološki radi o dva različita leksička korijena.¹⁵³

Zaključni katren kojim Jesenjin rezignirano priznaje poraz konja pred lokomotivom, poraz “drvenoga” ruskog sela pred “betonskim” gradom i svojega idiličnog djetinjstva pred košmarnim životom odraslog, ali zbunjenog i dezorijentiranog čovjeka, Jakšić, a osobito Žuljević svojim prijevodima značajnije mijenjaju ili bolje rečeno interpretativno prilagođavaju svojem mentalnom ustroju i jeziku.

Pogledajmo:

По-иному судьба на торгах перекрасила
 Наш разбуженный скрежетом плес,
 И за тыщи пудов конской кожи и мяса
 Покупают теперь паровоз.¹⁵⁴

¹⁵² Nav. dj.

¹⁵³ VOJMIR VINJA, nav. dj.

¹⁵⁴ / *Drugačija je sudba u trgovini prebojala (preuredila) / Naš probuđeni kloparanjem (škrgutanjem) prostor (kraj), / I za tisuću puda konjske kože i mesa / Kupuje se sada lokomotiva /*. (n. P.).

(Jakšić)

*Olkàda je òkolo pòčelo klepečàt
Vèc se ni trgovàt jùski ne mòže;
Sàd za jednù lokomotivu vaja dàt
Ìljadu pùdih kònjskega mèsa i kože.*

(Žuljević)

*U targòvini se izmīnilo pūno tèga.
Vajò se na nòvo vrīme akomodàt.
Mijør kvintòlih mièsa kònjskega
Za jednù feròtu vajò dat.*

Kod ove posljednje kitice Jakšić je taj kojem će inverzijom prva dva stiha u odnosu na izvornik pokušati postići bolju prilagodbu sadržaja jeziku prijevoda, i u tom je dijelu Žuljević “doslovniji”. Isto možemo reći i za izvorni, odnosno njegov prvi prijevodni stih koji je puno bliži izvorniku. Jakšić, uvođenjem izvorno nepostojećeg priloga *juski* (ljudski, op. A.) za opis novonastalih promjena u načinu trgovanja, u odnosu na Žuljevića, koji svojim prijevodom poput Jesenjina ostaje općenit, na neki način tumači ruskog pjesnika. Slična, ali obrnuta situacija je kod prijevoda drugog stiha gdje Žuljević uvodi izvorno nepostojeći romanizam *akomodat - prilagoditi*, u kojem nastoji “sakriti” klepetanje vlaka koje i kod Jesenjina i u Jakšićevu prijevodu metaforički oslikava to novo vrijeme za koje Žuljević u svojem prijevodu metonimijski traži prilagodbu osobnom doživljaju. Glagol u istom obliku i istoga značenja bilježi i Šimunović.¹⁵⁵ To što leksem Skok i Vinja ne spominju moglo bi nam potvrditi postojanje još jednoga recentnijeg intimnog talijanizma u postupku morfološke prilagodbe. Mletačku *etimologiju proximu* potvrdit će nam jedino Rosamanijeva degeminatizirana varijanta *acomodarse - prilagoditi se*,¹⁵⁶ dok ostali rječnici venetskih govora (dijalekata) ovaj glagol kao takav ne potvrđuju. U bračkoj se čakavici morfološki prilagodio, i u infinitivu i kroz ukupnu glagolsku paradigmu, hrvatskim glagolima na infinitivni gramem *-ti*. Talijanski standardni oblik infiniti-

¹⁵⁵ *Akomodo se je u nos ko da je doma*, kaže se u Bolu. Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, nav. dj.

¹⁵⁶ Usp. ENRICO ROSAMANI, nav. dj.

va glagola je *accomodarsi* - *prilagoditi se*, korijen crpi iz latinskog glagola *accomodāre* odnosno: *ād + cōmmodus* - *odgovarajući*,¹⁵⁷ što je bez sumnje prva etimologija Źuljevićeva bolskog romanizma.

Inverzija stihova kod Jakšića je prisutna i u posljednjem distihu što ne bilježimo kod Źuljevića. Sadržajno pak Jakšićev drugi prijevodni (invertirani) stih u potpunosti odgovara izvornom prvom što se do kraja ne može reći za Źuljevićevu verziju. Njemu se naime koža koja uz meso služi pri razmjeni ne čini važnom pa taj leksem jednostavno ispušta.

Semantički nepostojeća, ali i afektivno i asocijativno nezanemariva je "zamjena" ruske **тысчи** - *hiljade*, odnosno Jakšićeve *iljade* sa Źuljevićevim romanizmom **mijor** - tisuću, hiljadu / **пудов**, *pudih*, *kvintolih*. Potreba naše ga Boljanina za maksimalnim oblačenjem Jesenjinove poetike u halje književno-jezične tradicije bračke i njegove osobne, bolske čakavice ne da se sakriti. Šimunović u navedenom Rječniku, oblik imeničnog numerala bilježi u Bolu i u rodnoj Dračevici, pozivajući se pritom, kada je dubrovački leksik u pitanju, na Deanovića, ali i na Tentora.¹⁵⁸ Skok i Vinja leksem ne navode. Mletačku *etimologia proxima* potvrđuju nam gotovo svi rječnici venecijanskih dijalekata. Pa tako Boerio, Rosamani i Miotto bilježe oblike **miara/miera** - *tisuću*, ali i apokopiranu formu imenice **mier/miar**, što je očito uže geografski određeno koje je plodno tlo našlo i na otoku Braču gdje je apokopa posljednjeg sloga česta leksička pojava.¹⁵⁹ Za kolonijalni venecijanski u Dalmaciji Miotto donosi i metonimijsko značenje toga numerala: **grande numero** - *veliki broj*. Standardni talijanski jezik poznaje odgovarajuću riječ **migliaio** - *tisuću*, s etimologijom u latinskoj imenici **milliarium**, -ii, n. < **mille**, **mīlia** - *tisuću*, *hiljadu*, što je bez svake sumnje i daljnja etimologija našeg venecijanizma. Ovaj pridjevski numeral u Jesenjina je atribuiran imenici **(за)[...]** **пудов** - *za [...]* *puda*, ruskoj mjeri za težinu.¹⁶⁰ Jakšić imenicu, u fleksijskoj morfologiji kroatiziranu, zadržava. Źuljević ostaje do kraja do sljedan sebi i njemu "tisuću puda" postaje **mijor/kvintolih** - tisuću / kvinta-

¹⁵⁷ Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.; MANLIO CORTELAZZO, PAOLO ZOLLI, nav. dj.

¹⁵⁸ Usp. MIRKO DEANOVIĆ, *Lingvistički atlas...*, nav. dj.; MATE TENTOR, *O dubrovačkom jeziku s leksičke strane*, u: *Zbornik iz dubrovačke prošlosti; Milanu Rešetaru o 70-oj godišnjici života*, Dubrovnik, 1931., str. 449.-455.

¹⁵⁹ MIRKO DEANOVIĆ, *Lingvistički atlas...*, nav. dj.; MATE TENTOR, nav. dj.

¹⁶⁰ 1 pud = 16,38 kg.

la.¹⁶¹ Imenicu u ovom obliku potvrđuje Šimunović, a u grafičkoj formi **quint sto kilograma**, nalazimo i kod Boeria. Standardni jezični oblik **quintale** – 100 kg, upućuje nas na etimološki korijen u arapskoj imenici **qunitār** koja je, čini se, preko španjolskog **quintal** ušla u talijanski jezik odnosno, u ovom slučaju, bračke čakavske govore.¹⁶² Ni o ovom romanizmu ni kod Skoka, a ni kod Vinje nema niti jedne riječi. I na kraju posljednje strofe naglasimo razliku koju između vlaka i lokomotive čine Jasenjin i Jakšić, dok ta dva različita pojma jedinstvenom imenicom **ferota** bilježi Žuljević.¹⁶³

4. Zaključne bilješke

Na temelju analize prijevodnih tekstova Jesenjinove pjesme *Sorokoust* na selačku odnosno bolsku čakavicu prije svega možemo posvjedočiti veliko leksičko, semantičko pa i stilističko bogatstvo i utjecaj romanizama (mletacizama) na oba bračka govora. Njihov nesumnjivi povijesni značaj važan je isto toliko koliko i lingvistički pa i književno-stilski koji se, vidjeli smo, i kvantitativno, ali i kvalitativno drugačije zrcale kod Jakšića odnosno Žuljevića, što nam govori ne samo o pjesničkim osobnostima naših prevoditelja, već i o specifičnostima ova dva prostorno vrlo bliska, a jezično, u nekim elementima, značajno različita idioma. Jakšić prevoditelj, ali i selački govor sam po sebi, donose tek četiri mletacizma, dok se Žuljević i njegov bolski govor na tom planu s petnaest venecijanizama u prijevodu ponašaju znatno slobodnije, dokazujući Šimunovićevu tezu da je Žuljević za razliku od Jakšića prevodeći više vodio računa o osobnom doživljaju Jesenjina, nego o samom izričaju velikoga ruskog pjesnika, što je znanstveniku Jakšiću ipak na prvom mjestu. No bez obzira na to, ne bismo mogli ustvrditi da Žuljević brojem romanizama pretjeruje i da su njegova prevodilačka rješenja zbog toga nespretna ili pak nezgrapna, kao što se ne može niti u jednom trenutku reći da je Jakšićeva vokacija znanstvenika imala nepoželjan utjecaj na njegovu bračku interpretaciju ruskoga pisca. Jednostavno se radi o dva različita, ali i poprilično uspješna prevodilačka pristupa istom tekstu. Jesenjinova je nostalgija za minulim i nepovratnim vremenima ostala prisutna kod obojice prevoditelja isto onako

¹⁶¹ Naime nastavak – **ih** u bolskom je govoru najčešći gramem svih kategorija imenica u genitivu množine. Usp. PETAR ŠIMUNOVIĆ, ĐURO ŽULJEVIĆ, nav. dj., str. 15.

¹⁶² Usp. NICOLA ZINGARELLI, nav. dj.

¹⁶³ Romanizam smo leksički i etimološki odredili na početku analizirajući prijevode prve strofe.

kako su ostali prisutni metaforički oslikani prizori ambijenta djetinjstva u kojem sva trojica čuvaju svoj iskon. Naši su čakavci u svojim prijevodima pre-risali Rjazansku guberniju Jesenjinova djetinjstva bojama kraja njihova djetinjstva, a romanizmi u njihovu govoru, koji i danas obilježavaju dalmatinske pa tako i bračke idiome, važan su dio te palete.

GLI ESEMPI DEL FUNZIONAMENTO DEI ROMANISMI SUL PIANO DELLO STILE
NELLA RACCOLTA *JESENJIN PO BRÁŠKU I PO BRŎŠKU*
LE TRADUZIONI CIACAVE DI Z. JAKŠIĆ E Đ. ŽULJEVIĆ

Nella prima parte dell'articolo, gli autori presentano la ricezione di Sergej Jesenjin e della sua poetica immaginosa in Croazia. Dato il fatto che nel periodo della maggiore produttività del poeta, la Croazia faceva parte di una comunità più estesa, si è partiti dalla sua ricezione in Jugoslavia, ovvero da quella serba che era decisamente più attiva delle altre componenti politico-sociali, riguardo alle critiche sui versi e alle traduzioni della poesia del poeta, suscitando indirettamente con questa attività la "jesenjistica" anche presso i Croati. Nonostante il loro numero evidentemente minore ed il loro "ritardo", gli autori constatano che si tratta di interventi dalle penne di rinomati poeti croati, molto più validi, dal punto di vista traduttologico, della maggioranza dei traduttori serbi.

In seguito, gli autori cercano di sottolineare i motivi endogeni ed esogeni che hanno indotto Z. Jakšić e Đ. Žuljević ad accettare la traduzione della poesia di Jesenjin in dialetto ciacavo di Brazza.

Nella terza parte dell'articolo, gli autori presentano l'importanza storica, letteraria e linguistico-estetica ed il ruolo degli elementi romanzi (veneti) nel lessico dei poeti di Brazza e dei loro paesi nativi, sull'esempio della nota poesia *Sorokaust*, tradotta insieme ad altre nove, nella raccolta delle traduzioni parallele *po brášku* e *po brŏšku*. Il risalto della presenza dei romanismi come parti integranti della totalità estetica delle versioni traduttive è accompagnato dall'analisi lessicale delle unità estratte e dalla definizione delle loro remote e prossime immagini etimologiche.

EXAMPLES OF THE FUNCIONING OF ROMANCE BORROWINGS ON STYLISTIC
LEVELS IN THE POETRY COLLECTION *JESENJIN PO BRĀŠKU I PO BRŌŠKU*

In the first chapter the authors present the reception of Sergei Yesenin and his imagist poetry in Croatia. Bearing in mind the fact that during the mature ages of the Russian poet Croatia was a constitutional element of a broader community, the authors started from how Yesenin was perceived in Yugoslavia, i.e. in Serbia, which was much more active in evaluating his poems compared to the other constitutional members of the state and it was that activity that indirectly motivated the Croatians for studying Yesenin. Regardless of the considerably smaller number of somewhat “late” Croatian translations, those translations, mostly done by renowned Croatian poets, from the point of view of traductology, are of paramount quality. The article continues with endogenous and exogenous motives that made Z. Jakšić and Đ. Žuljević to tackle with the translation of Yesenin’s poems to the Chakavian dialect of the island of Brač. The third chapter, on the example of the anthologically known poem *Sorokoust*, which was parallelly translated along with the remaining nine poems by the poets from Brač adapting it to the two dialects (*po brāšku i po brŏšku*), directs the reader to the historical, literary, as well as linguistical-aesthetical importance and role of Romance (Venetian) elements in the lexis of the poets-translators and their birth-places.

An identification of present Romance borrowings as constitutional elements of the aesthetic totality of the translated versions of the poems is followed by a lexical analysis of excerpted items and by an identification of their further and closer etymological picture.

LITERATURA

- ANIĆ, VLADIMIR, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Liber, Zagreb, 1998.
- BASSO, WALTER / DURANTE, DINO, *Nuovo dizionario veneto-italiano etimologico-italiano-veneto*, CISCRA, Roma, 2000.
- BOERIO, GIUSEPPE, *Dizionario del dialetto veneziano*, Giunti, Firenze, 1998.
- BERRUTO, GAETANO, *Fondamenti di sociolinguistica*, Roma - Bari, Laterza, 1995.
- CORTELAZZO, MANLIO / ZOLLI, PAOLO, *Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*, Zanichelli, Bologna, 2008.
- CRONIA, ARTURO, *Elementi latino-italiani nel lessico di un dialetto čakavo*, Estratto da "L'Italia dialettale", Università di Pisa, Pisa, VI (1930.), str. 95-124.
- CRONIA, ARTURO, *Riflessi della simbiosi latino-slava di Dalmazia*, Estratto da "Storia e politica internazionale", Rasegna trimestrale dell'Istituto di studi adriatici in Venezia, XVIII (1940), II, Venezia, 1940.
- DIVKOVIĆ, MIRKO, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1988. (Reprint).
- DRAGOJEVIĆ, NATAŠA / CACAN, FIKRET, *Svjetska književnost u hrvatskim prijevodima (1945.-1985.)*, DHKP, Zagreb, 1988.
- ETEROVIĆ, RINA, *Osobennosti perevoda ruskoj liriki 'serebrjanskog veka' na horvatskij jazyk*, MaksPress, Moskva, 2002.
- FILIPOVIĆ, RUDOLF, *Teorija jezika u kontaktu, Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- JAKŠIĆ, ZLATAN, *Pjesnik Sergej Jesenjin kod Srba i Hrvata (do 1960. godine)*, Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1964., neobjavljeni doktorat.
- JESENJIN, SERGEJ, *Ispovijest mangupa*, Matica hrvatska, Zagreb, 1974.
- JESENJIN, SERGEJ, *Crni čovjek*, Mladost, Zagreb, 1986.
- JESENJIN, SERGEJ, *Pjesme*, Konzor, Zagreb, 1997.
- JESENJIN, SERGEJ, *Moj put*, Lukom, Zagreb, 2003.
- LISAC, JOSIP, *Leksičke značajke čakavskih dijalekata*, "Čakavska rič", Split, XIX (1991.), 2, str. 5-20.
- LISAC, JOSIP, *Čakavsko narječje i njegova proučavanja*, "Čakavska rič", Split, XXVII (1999.), 1.
- LISAC, JOSIP, *Hrvatska dijalektologija 2, Čakavsko narječje*, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
- MARKOVIĆ, IRENA, *Usporedba Pellisove istočno-jadranske građe za ALI sa suvremenim romanizmima u zadarskom govoru*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2010., neobjavljeni doktorat.
- MIOTTO, LUIGI, *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, LINT, Trieste, 1991.
- MULJAČIĆ, ŽARKO, *Tri težišta u proučavanju jezičnih elemenata*, "stranog" porijekla, "Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje", Zagreb, 23-24 (1998.).
- MULJAČIĆ, ŽARKO, *I contatti linguistici e culturali slavo-romanzi nel bacino adriatico nel Medio Evo*, "Storia e civiltà", VIII (1992.) 3-4.
- NIGOEVIĆ, MAGDALENA, *Romanizmi u "Berekinu"*, Napredak, Split, 2007.
- ROSAMANI, ENRICO, *Vocabolario giuliano*, LINT, Trieste, 1990.
- SEŠAR, DUBRAVKA, *Zadi san samo obo kamen*, "Suvremena lingvistika", sv. 1-2, br. 43-44, Zagreb, 1997.
- SKOK, PETAR, *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, I. - IV., JAZU, Zagreb, 1971.-1974.
- SKOK, PETAR, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, JAZU, Zagreb, 1950.
- SOĆANAC, LELIJA, *Talijanski elementi u hrvatskom jeziku: kulturno i intimno posuđivanje*, "Riječ", 7, sv. 1, Zagreb, 2001.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR, *Rječnik bračkih čakavskih govora*, Breviar, Supetar, 2006.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR, *Uz Jesenjinove prijevode na bračku čakavicu*, u: ZLATAN JAKŠIĆ, ĐURO ŽULJEVIĆ, *Jesenjin po brâšku i po brôšku*, Straža editions, Zagreb, 1998.

VIDOS, BENEDEK ELEMÉR, *Manuale di linguistica romanza*, Firenze, 1959.

VIDOVIĆ, RADOVAN, *Jadranske leksičke studije*, Književni krug, Split, 1993.

VIDOVIĆ, RADOVAN, *Čakavske studije*, Čakavski sabor, Split, 1978.

VINJA, VOJMIR, *Jadranske etimologije*, I., II., III., HAZU i Školska knjiga, Zagreb, 1998., 2003., 2004.

ZINGARELLI, NICOLA, *Vocabolario della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna, 1990.